

Hållbarhetsstrategiskt program för Härryda
kommun

16

2022KS579

Kommunstyrelsen

Datum
2022-11-23

Diarienummer
2022KS579 019

Hållbarhetsstrategiskt program för Härryda kommun

Förslag till beslut

Kommunstyrelsens förslag till beslut i kommunfullmäktige

Kommunfullmäktige antar *Hållbarhetsstrategiskt program för Härryda kommun*.

Kommunfullmäktige upphäver *Strategisk plan för Agenda 2030* antagen av kommunfullmäktige 12 december 2019.

Sammanfattning av ärendet

Kommunfullmäktige beslutade den 12 december 2019 §179 att anta *Strategisk plan för Agenda 2030*. Av planen framgår att ett hållbarhetsstrategiskt program ska tas fram. Förvaltningen har i bred dialog med kommunalt ägda bolag, ungdomar samt representanter från näringsliv och civilsamhälle arbetat fram ett förslag till program. Programmet ersätter *Strategisk plan för Agenda 2030*.

Programmet gäller till 2035 och omfattar hela Härryda kommun som koncern, både förvaltning och samtliga kommunalt ägda bolag. Programmet innehåller fem insatsområden med tillhörande målsättningar samt sex strategiskt viktiga verktyg för genomförandet.

Förvaltningen bedömer att programmet bidrar till att skapa långsiktighet och helhetsperspektiv i styrningen av arbetet för hållbarhet. Programmet kommer att stärka samverkan inom kommunkoncernen och skapa goda förutsättningar för invånare, näringsliv och civilsamhälle att tillsammans med Härryda kommun bidra till hållbar utveckling.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse 23 november 2022
- Hållbarhetsstrategiskt program för Härryda kommun
- Bilaga till hållbarhetsstrategiskt program: Indikatorer för uppföljning av hållbar utveckling i Härryda kommun
- Sammanställning av inkomna synpunkter på remiss om hållbarhetsstrategiskt program

Ärendet

Bakgrund och uppdrag

Kommunfullmäktige beslutade den 12 december 2019 §179 att anta *Strategisk plan för Agenda 2030*. I planen står att ett hållbarhetsstrategiskt program med målar 2035 ska tas fram. Programmet ska utgå från ovan nämnda strategiska plan och innefatta samtliga tre dimensioner av hållbarhet (miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet). Programmet ska tas fram i bred delaktighet inom förvaltningen samt med aktörer från näringsliv och civilsamhälle. Programmet ska revideras vart fjärde år och arbetet med framtagandet ska påbörjas under 2020.

I samtal med politiska företrädare för majoriteten och oppositionen under 2020 framkom att programmet skulle vara styrande för hela kommunkoncernen, att det skulle utgå från det näringslivsstrategiska programmet och att ungas röster var särskilt viktiga i processen. Ytterligare medskick som gjordes var att det ska innebära långsiktig styrning med möjlighet till revidering under processens gång samt att programmet ska vara konkret, genomförbart och uppföljningsbart.

Härryda kommuns vision ”Härryda – här vågar vi!” har tillsammans med Agenda 2030 och de globala målen varit viktiga utgångspunkter i arbetet med programmet. Agenda 2030 är ett ramverk för Härryda kommuns arbete för hållbarhet och kopplingar till de globala målen framgår i programmet.

Processen

I början av 2020 planerades processen med programmet och ett ramverk stämades av med politiska företrädare från majoritet och opposition. Sedan påbörjades dialogprocessen som fortsatte under större delen av 2021. Förvaltningen har fört dialog med samtliga kommunalt ägda bolag, förvaltningens råd, med ungdomar i olika konstellationer samt med representanter från näringslivet och civilsamhället. Cirka 250 ungdomar, nio företag och 30 föreningar har deltagit i dialogerna. Resultatet från dialogerna har legat till grund för programmets insatsområden, målsättningar och åtgärdsförslag.

Ett första förslag till program färdigställdes och bearbetades internt i förvaltningen, tillsammans med kommunala bolag och i kommunstyrelsen innan det under våren 2022 skickades ut på remiss. För en fullständig lista över de instanser som svarade och samtliga inkomna remissynpunkter se bifogad sammanställning av inkomna synpunkter.

Syfte och styrning

Syftet med det hållbarhetsstrategiska programmet är att skapa långsiktighet och helhetsperspektiv i styrningen av arbetet för hållbarhet. Programmet utgör en viktig del i kommunens långsiktigt strategiska styrning och utveckling. Programmet ersätter tidigare beslutad *Strategisk plan för Agenda 2030*.

Programmet har en tidshorisont till 2035 för att visa på vikten av långsiktigt och uthålligt arbete, vilket dock inte innebär att genomförande och resultat kan skjutas på framtiden.

Programmet omfattar hela Härryda kommun som koncern, är styrande för den kommunala förvaltningen och ska prägla verksamheten hos samtliga av kommunen ägda bolag.

Programmets innehåll

Programmet innehåller en inledande del med förklaring av varför ett hållbarhetsstrategiskt program behövs, definitioner av hållbarhet samt avsnitt om genomförande och uppföljning.

Programmet innehåller följande fem insatsområden som arbetet med hållbar utveckling ska fokuseras kring:

- Klimatsmart och resurseffektiv
- Robusta ekosystem och biologisk mångfald
- Demokrati och delaktighet
- Trygghet, hälsa och livsvillkor
- Näringsliv och sysselsättning

Inom varje insatsområde finns målsättningar ("Hit vill vi") som pekar ut den riktning som kommunkoncernen ska röra sig i och exempel på insatser ("Det gör vi genom att exempelvis") för att nå måluppfyllelse. De flesta målsättningarna gäller till 2035 men under vissa områden är målsättningen satt till 2030.

I programmet identifieras också sex strategiska verktyg som är avgörande för genomförandet:

- Digitalisering och ny teknik
- Innovation
- Kommunikation
- Samverkan
- Styrmedel
- Upphandling

Genomförande och finansiering

Genomförandet av programmet ska integreras i ordinarie styrnings- och ledningsprocesser. Den årliga budget- och planeringsprocessen ska inkludera genomförandet av insatser utifrån det hållbarhetsstrategiska programmet. Ansvar för planering, genomförande och uppföljning följer chefsansvaret.

Förvaltningen och respektive bolag utser ansvariga inom den egna organisationen för programmets olika delar. Konkreta åtgärder utifrån de

fem insatsområdena ska synliggöras i verksamhets-, sektors- och funktionsplaner årligen samt i bolagens årliga planering och affärsplaner.

Uppföljning

Med programmet följer också en bilaga med indikatorer för uppföljning av förutsättningar för hållbar utveckling i Härryda kommun. Med hjälp av indikatorerna kan förvaltningen följa nuläget och utvecklingen över tid på samhällsnivå kopplat till programmets olika målsättningar. Vart fjärde år görs fördjupande miljö- och välfärdsboksut för att komplettera bilder med ytterligare faktorer och analyser. Uppföljning av vilka effekter verksamheternas insatser för hållbar utveckling har görs i ordinarie uppföljningsprocesser. Den samlade uppföljningen kommer att behöva utvecklas över tid.

De flesta indikatorer finns att hämta på kolada.se, en nationell databas som drivs av Rådet för främjande av kommunala analyser (RKA). Några indikatorer behöver kommunen komplettera med. Det gäller bland annat målsättningen om att uppnå en klimatneutral kommunkoncern till 2030. För att kunna veta hur nuläget ser ut och följa utvecklingen framåt finns det möjlighet att synliggöra utsläpp av växthusgaser genom en så kallad miljöspendanalys. Analysen utgår från de utsläpp som genereras av kommunkoncernens samlade inköp av varor och tjänster. Detta är ett arbete som kan göras i nästa steg då analysen inte har gjorts för Härryda kommun tidigare.

Konsekvensbeskrivning

Genomförande utifrån programmets intentioner kommer att få ekonomiska konsekvenser för kommunkoncernen. Vissa åtgärder som görs i linje med programmets målsättningar kräver ekonomiska satsningar, åtminstone initialt, vilket kommer att påverka förvaltningens och bolagens prioriteringar. På sikt kan vissa investeringar leda till att kommunens kostnader minskar på grund av exempelvis bättre hälsa, minskat otrygghet etc. Andra åtgärder kommer att öka resurseffektiviteten och på så vis minska kostnaderna direkt.

Genomförandet utifrån programmet intentioner får positiva konsekvenser utifrån så väl miljömässig, social som ekonomisk hållbarhet. En tydligt utstakad riktning och styrning, som programmet bidrar med, är avgörande för att nå höga ambitioner inom hållbarhetsområdet.

Programmet bidrar till att stärka barnrättsperspektivet genom att bland annat peka på behovet av ett rättighetsbaserat arbetssätt och att särskild hänsyn ska tas till barns rättigheter. Uppföljningen utifrån ett barnperspektiv behöver dock utvecklas ytterligare. Genom samtal och enkäter har unga röster inkluderats i framtagandet av programmet.

Programmet visar på behovet av ett näringsliv som är hållbart, konkurrenskraftigt och robust nog att klara konjunktursvängningar. Genomförandet kan bidra till att stärka det lokala näringslivets konkurrenskraft. Dessutom ligger stort fokus på samverkan med näringslivet

inom flera insatsområden och som ett av de utpekade strategiska verktygen för genomförandet.

Förvaltningens bedömning

Förvaltningen bedömer att programmet bidrar till att skapa långsiktighet i styrningen av arbetet för hållbarhet. Med 2035 som programmets målfår kan förvaltning och bolag arbeta långsiktigt med genomförandet av åtgärder som kräver mer tid. Vissa målsättningar har kortare tidsspann för att visa på behovet av ett snabbt agerande.

Programmet bidrar också till ett ökat helhetsperspektiv i styrningen av arbetet för hållbarhet. Programmet täcker den ekonomiska dimensionen av hållbarhet genom bland annat fokus på resurseffektivitet, effektiv förvaltning av offentliga medel, näringsliv och sysselsättning. Även inom den sociala och miljömässiga dimensionen av hållbarhet breddar programmet bilden genom att bland annat lyfta frågor kopplat till trygghet, skillnader i hälsa och livsvillkor samt demokrati och inkludering.

Målsättningarna skapar en gemensam målbild att arbeta utifrån i kommunkoncernen och kan bidra till att stärka samverkan mellan förvaltning och bolag. Eftersom programmet inte är en konkret handlingsplan finns fortfarande utrymme för respektive bolag och verksamhet att verka utifrån det egna uppdraget och den egna kompetensen för att bäst bidra till programmets målsättningar.

Programmets tydliga fokus på samverkan som en förutsättning för måluppfyllelse skapar goda förutsättningar för ett livaktigt näringsliv och civilsamhälle vilket är avgörande för hållbar utveckling. Kommunkoncernen har inte direkt rådighet över alla aspekter av föreslagna insatser men tillsammans med näringsliv, civilsamhälle och invånare kan rådigheten vidgas betydligt. Det skapar goda förutsättningar för invånare, näringsliv och civilsamhälle att tillsammans med Härryda kommun bidra till hållbar utveckling.

Peter Lönn
Kommundirektör

Birgitta Flärdh
Utvecklingschef

Upprättad av utvecklingsfunktionen 2022-12-05

Antagen av kommunfullmäktige xxxx-xx-xx

Gäller från xxxx-xx-xx

Dnr 2022KS579

Hållbarhetsstrategiskt program för Härryda kommun 2023-2035

Strategi

beskriver vägval för att nå önskvärd utveckling och uppsatta mål

Innehåll

Varför ett hållbarhetsstrategiskt program?	3
Vad är hållbar utveckling?	3
Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling	4
Genomförande	4
Ansvar och finansiering.....	4
Synergier och målkonflikter	5
Uppföljning	5
Insatsområden	6
Demokrati och delaktighet	7
Klimatsmart och resurseffektiv.....	8
Näringsliv och sysselsättning	9
Robusta ekosystem och biologisk mångfald.....	10
Trygghet, hälsa och livsvillkor	11
Verktyg	12
Digitalisering och ny teknik.....	12
Innovation	12
Kommunikation.....	12
Samverkan	13
Styrmedel.....	13
Upphandling och inköp	13
Begrepp	14
Källor	15

Varför ett hållbarhetsstrategiskt program?

Härryda kommun ska bidra till hållbar utveckling i regionen genom att ta täten och vara ett föredöme i arbetet med Agenda 2030. Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling är ett ramverk för Härryda kommuns arbete för hållbarhet.

Målet för hållbarhetsarbetet är att skapa ett hållbart Härryda kommun utifrån de tre hållbarhetsdimensionerna med särskilt fokus på de fem insatsområden som anges i programmet.

Det hållbarhetsstrategiska programmet (benämns nedan som ”programmet”) ska skapa långsiktighet och helhetsperspektiv i styrningen av arbetet för hållbarhet.

Programmet omfattar hela Härryda kommun som koncern, är styrande för den kommunala förvaltningen och ska prägla verksamheten hos samtliga av kommunen ägda bolag. I texten nedan syftar ”vi” till hela kommunkoncernen.

Programmet beslutas i kommunfullmäktige och utgör en viktig del i kommunens långsiktigt strategiska styrning och utveckling.

Programmet har en tidshorisont till 2035 för att visa på vikten av långsiktigt och uthålligt arbete, vilket dock inte innebär att genomförande och resultat kan skjutas på framtiden.

Vad är hållbar utveckling?

Härryda kommun utgår ifrån definitionen av hållbar utveckling som Brundtlandskommissionen använde:

”En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.”

Hållbar utveckling omfattar tre dimensioner; miljömässig, social och ekonomisk. Miljömässig hållbarhet handlar om att bibehålla välfungerande ekosystem med en rik biologisk mångfald och att hushålla med naturresurser så att vi inte skadar ekosystemens möjlighet att förse människor med naturresurser och ekosystemtjänster på lång sikt. Social hållbarhet handlar om ett jämställt och jämlikt samhälle där grundläggande mänskliga rättigheter uppfylls och där människor lever ett tryggt och gott liv. Ekonomisk hållbarhet innebär en ekonomisk utveckling som är hållbar över tid och stödjer möjligheterna att uppnå miljömässig och social hållbarhet.

Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling

Härryda kommun ska bidra till att uppfylla de mål och delmål som är formulerade i Agenda 2030 och antagna av alla FN:s medlemsländer. Agendan innehåller 17 mål och 169 delmål som syftar till att utrota fattigdom, stoppa klimatförändringar och skapa fredliga och trygga samhällen. Agendan innehåller viktiga principer för förståelse och genomförande av den.

Agendan är **universell** vilket innebär att alla länder bär ett gemensamt ansvar för dess genomförande.

Målen är **integrerade och odelbara** vilket innebär att inget mål kan nås på bekostnad av ett annat. För att nå målen krävs framgång inom alla områden.

Att **ingen ska lämnas utanför** betyder att agendan måste genomföras med särskild hänsyn till de som har sämst förutsättningar.

Genomförande

Ansvar och finansiering

Genomförandet av programmet ska integreras i ordinarie styrnings- och ledningsprocesser. Den årliga budget- och planeringsprocessen ska inkludera genomförandet av insatser utifrån det hållbarhetsstrategiska programmet. Ansvar för planering, genomförande och uppföljning följer chefsansvaret.

Förvaltningen och respektive bolag utser ansvariga inom den egna organisationen för programmets olika delar. Konkreta åtgärder utifrån de fem insatsområdena ska synliggöras i verksamhets-, sektors- och funktionsplaner årligen samt i bolagens årliga planering och affärsplaner.

Kommundirektör och VD är ytterst ansvarig gentemot nämnd och styrelse för att genomförandet sker i linje med programmets intentioner. Att upprätthålla ett gemensamt koncernperspektiv i arbetet är en grundläggande förutsättning. Samverkan, både internt inom koncernen och externt, är en nyckel för genomförandet.

Synergier och målkonflikter

I arbetet för hållbar utveckling uppstår både synergier och målkonflikter.

Befintliga och potentiella synergier behöver identifieras för att skapa största möjliga nytta. Alla målkonflikter kommer inte gå att lösa, ibland kommer vissa perspektiv behöva prioriteras framför andra genom politiska ställningstaganden.

Tydliga och väl underbyggda beslutsunderlag är en förutsättning för att kunna fatta välgrundade beslut som stödjer hållbar utveckling. Att utforma sådana förslag och fatta beslut kräver förståelse för komplexiteten i frågorna, kompetens inom samtliga dimensioner och öppenhet för nya lösningar.

Uppföljning

Genomförandet av programmet följs upp årligen i ordinarie uppföljningsprocesser. Kommundirektör/VD ansvarar för att ge nämnd/styrelse en samlad bild av de steg som förvaltningen/bolaget tagit under året och vilken effekt genomförda aktiviteter fått. Förvaltningen ansvarar för att varje år ge en samlad bild av kommunkoncernens förflyttning i programmets riktning. Formerna för uppföljning behöver utvecklas över tid.

Ett urval av indikatorer (se bilaga) används för att följa nuläget och utveckling över tid på samhällsnivå. Uppföljningen ska vara tillgänglig för invånare. Vart fjärde år görs fördjupade miljö- och välfärdsbokslut med analys av aktuella data. Boksluten ska fungera som underlag för beslut i hela koncernen och för eventuella justeringar i programmet. Programmet ska ses över en gång per mandatperiod.

Insatsområden

Härryda kommuns långsiktiga arbete för hållbarhet ska fokuseras kring följande fem insatsområden:

- Demokrati och delaktighet
- Klimatsmart och resurseffektiv
- Näringsliv och sysselsättning
- Robusta ekosystem och biologisk mångfald
- Trygghet, hälsa och livsvillkor

Under rubriken ”Hit vill vi” följer målsättningar för respektive insatsområden. De flesta målsättningar gäller till 2035 men under vissa områden behövs ett snabbare tempo i omställningen. I de fall där målsättningen gäller för en kortare tidsperiod framgår aktuellt årtal vid respektive punkt. Målsättningarna är högt satta för att hålla över tid, visa på den omställning som krävs för hållbar utveckling och uppmuntra innovation. De flesta målsättningarna är inte siffersatta utan pekar ut den riktning i vilken kommunkoncernen ska röra sig.

Efter målsättningarna följer rubriken ”Det gör vi genom att” som pekar ut exempel på viktiga insatser för att nå måluppfyllelse. Dessa insatser utgör inte i sig en handlingsplan utan behöver konkretiseras ytterligare hos förvaltning och respektive bolag samt kompletteras med ytterligare steg.

Målsättningarna följs upp utifrån ett urval av indikatorer (se bilaga 1) som följer nuläge och utvecklingen över tid.

Demokrati och delaktighet

Hit vill vi:

- Invånare har möjlighet att vara delaktiga i frågor som berör dem utifrån sina villkor och förutsättningar.
- Att Härryda är en inkluderande kommun där alla oavsett diskrimineringsgrund och socioekonomi har möjlighet att vara en del av samhället.
- Invånare har en god tillit till Härryda kommun som är transparent, har en god service samt en rättssäker och effektiv förvaltning av offentliga resurser.

Det gör vi genom att exempelvis:

- Öka transparensen i kommunens processer och förtydliga vad och hur invånare kan påverka.
- Utveckla nya former för delaktighet bland invånare genom fler kanaler och verktyg med särskilt fokus på grupper som annars inte kommer till tals.
- Använda ett rättighetsbaserat arbetssätt för att säkerställa jämställd och jämlik tillgång till välfärd och rättssäkra bedömningar/beslut. Särskild hänsyn ska tas till barns rättigheter.
- Nyttja kompetens hos och samverka med invånare, företag och civilsamhälle i utvecklingen av kommunen.
- Rusta invånare, näringsliv och civilsamhälle med kunskap om hållbar utveckling. Utveckla undervisningen om hållbar utveckling i förskolor och skolor.

Klimatsmart och resurseffektiv

Hit vill vi:

- Härryda kommunkoncern är klimatneutral till år 2030.
- Utsläppen av växthusgaser inom Härryda kommuns geografiska område har till år 2030 minskat med 80 procent sedan 1990 och konsumtionsbaserade utsläpp har minskat med 30 procent sedan 2010.
- Tillsammans med invånare och företag bidrar Härryda kommun till ett resurs- och energieffektivt samhälle med minskade utsläpp och minskat avfall samt energismarta lösningar.

Det gör vi genom att exempelvis:

- Öka effektiviteten i transportsystemet och främja hållbara fossilfria transportslag.
- Skapa förutsättningar för att de som bor, verkar och vistas i kommunen enkelt ska kunna göra hållbara val.
- Skapa förutsättningar för produktion och distribution av hållbar energi.
- Skapa förutsättningar för resurseffektivitet genom cirkulära flöden.
- Främja byggnation med låg klimatpåverkan under hela livscykeln i samverkan med branschen och forskning genom att bland annat testa nya metoder och material samt nyttja innovationsupphandlingar för cirkulärt, giftfritt och resurseffektivt byggande.
- Använda multifunktionella och naturliga lösningar baserat på ekosystemtjänster för att både hindra utsläpp av växthusgaser, lagra kol och skapa en robust miljö som klarar ökat extremväder.

Näringsliv och sysselsättning

Hit vill vi:

- Härryda kommun är attraktivt för företag och har ett näringsliv som är hållbart, konkurrenskraftigt och robust nog att klara konjunktursvängningar.
- Alla invånare arbetar, studerar eller har en annan meningsfull sysselsättning.

Det gör vi genom att exempelvis:

- Verka för bättre matchning av kompetenser med kortare vägar in i arbete i samverkan med näringslivet.
- Utveckla industriell symbios i samverkan med näringslivet.
- Skapa förutsättningar för utbildning, arbete och meningsfull sysselsättning för alla oavsett ålder, bakgrund och funktionalitet. Ta tillvara på kompetens bland äldre och nyanlända. Sträva efter att deltagare inom daglig verksamhet som har goda förutsättningar ska kunna anställas.
- Samverka med näringsliv och civilsamhälle för att minska utanförskap, öka integrationen och minska ekonomisk utsatthet.
- Stödja jord- och skogsbruket i omställningen för hållbar utveckling för att bland annat öka motståndskraften och möjligheterna till en regional livsmedelsförsörjning.

Robusta ekosystem och biologisk mångfald

Hit vill vi:

- Mark och naturresurser nyttjas och förvaltas på ett hållbart sätt så att biologisk mångfald i landskapet bevaras.
- Natur- och vattenmiljöer utgör en sammanhängande, varierad och välfungerande grönblå infrastruktur som bidrar till attraktivitet och artrikedom både i stadsmiljön och på landsbygden.
- Hela kommunens geografiska område är väl rustat för ökat extremväder i form av skyfall, höga flöden i vattendrag, översvämningar, värmeböljor, extrem hetta, torra och skogsbränder.

Det gör vi genom att exempelvis:

- Minska förlusten av biologisk mångfald vid fysisk planering genom att minimera påverkan, använda kompensationsåtgärder och genom att skapa nya ekosystemtjänster på platsen.
- Integrera värdering av ekosystemtjänster i planprocessen. Tillsammans med näringsliv och forskning främja innovation i fysisk planering kopplat till biologisk mångfald och ekosystemtjänster.
- Bevara och återskapa natur- och vattenområden med höga naturvärden. Skapa en sammanhängande grönblå infrastruktur och säkerställ spridningskorridorer för växter och djur.
- Begränsa spridning av skadliga kemikalier och andra skadliga utsläpp till mark, vatten och luft. Följ upp och bevaka nuläget på miljöområdet.
- Anpassa förvaltning och drift av grönytor, naturområden och skog så att det gynnar pollinerande insekter och biologisk mångfald.
- Klimatanpassning av såväl befintlig som ny bebyggelse och infrastruktur för att stå emot ökat extremväder.

Trygghet, hälsa och livsvillkor

Hit vill vi:

- Härryda är en trygg och säker kommun att leva och verka i.
- Alla elever går ut grundskolan med behörighet till gymnasiet och fullföljer sin utbildning.
- Invånares psykiska och fysiska hälsa är god och påverkbara skillnader mellan olika grupper i hälsa och livsvillkor minskar.

Det gör vi genom att exempelvis:

- Utveckla skolans kompensatoriska uppdrag.
- Använda tidiga och riktade insatser för att minska skillnaderna i fysisk och psykisk hälsa för de som har störst behov utifrån kön, ålder, bakgrund, boendeort och socioekonomisk status.
- Främja trygghet samt förebygga och motverka våld i det offentliga rummet, i skolan och i nära relationer genom hela livet samt motverka hedersrelaterat våld och förtryck.
- Skapa generationsöverskridande mötesplatser och ett varierat bostadsutbud med boendeformer som är fysiskt och ekonomiskt tillgängliga för olika grupper samt anpassat för olika behov under olika skeden i livet.

Verktyg

I genomförandet av programmet behöver kommunkoncernen använda nedanstående verktyg. Verktögen bidrar till att arbetet för hållbar utveckling blir mer resurseffektivt, når fler och får större positiv påverkan.

Digitalisering och ny teknik

Arbetet för hållbarhet kommer att kräva omställning och omfördelning av resurser. Användningen av digitalisering genom ny teknik som automatisering och självservice är avgörande för att kunna minska behovet av administration, öka resurseffektiviteten och använda arbetstiden klokt. Så kallade exponentiella teknologier, däribland artificiell intelligens och "Internet of Things" kommer att förändra allt ifrån energiproduktion och -förbrukning till datainsamling och behovet av transporter.

Innovation

För att finna hållbara vägar framåt krävs nya innovativa arbetsätt och samverkansformer. Innovation handlar både om såväl processen att ta fram nya lösningar som resultatet av processen, det vill säga de nya lösningarna. Innovation förutsätter samverkan med andra aktörer och en flexibel organisationskultur som vågar testa nya lösningar. Genomförda insatser behöver utvärderas utifrån vad vi ska fortsätta med för att det bidrar till hållbarhet, vad som kan vidareutvecklas för att i högre grad bidra och vad som ska göras helt nytt alternativt vad vi ska sluta göra.

Kommunikation

En förutsättning för genomförandet av programmet är kontinuerlig kommunikation för att bygga tillitsfulla relationer. Dialog är grundläggande för att kunna driva förändring i en hållbar riktning. Olika röster behöver komma till tals för att insatser ska kunna formas på bästa möjliga sätt. Det kräver kommunikation där invånaren är utgångspunkt och som är lätt att ta till sig. Kommunikationen är också nödvändig för att bidra till ökad transparens, bjuda in fler att delta i förändringsprocesser och skapa förståelse för fattade beslut.

Samverkan

Ett tätare samarbete inom koncernen kommer att krävas där förvaltningens och bolagens olika ansvarsområden och kompetenser skapar mervärde för koncernens gemensamma arbete för hållbar utveckling. Nya former för samverkan och partnerskap med näringsliv, civilsamhälle, forskning och andra myndigheter är nödvändigt för att hitta nya, mer effektiva vägar framåt. Härryda kommun behöver också samverka med andra kommuner för att dela spetskompetens och göra gemensamma satsningar.

Styrmedel

Det finns en rad olika styrmedel som kommunkoncernen förfogar över och som påverkar invånares, företags och föreningars möjlighet att bidra till ökad hållbarhet. En ansvarsfull användning av offentliga medel är grundläggande. Därför ska samtliga styrmedel användas för att främja hållbarhet, annars riskerar olika insatser att ta ut varandra. Med styrmedel menas exempelvis lokala föreskrifter, tillstånd och tillsyn samt ekonomiska styrmedel som taxor, avgifter och bidrag. Kommunens planmonopol i översiktsplan, fördjupade översiktsplaner, detaljplaner, markanvisningar och bygglov är viktiga verktyg för att främja hållbarhet både i egen regi och som kravställare.

Upphandling och inköp

Upphandling och inköp är några av kommunkoncernens mest kraftfulla verktyg för att bidra till omställning och hållbar utveckling. För att bidra till hållbar utveckling ska uppföljningsbara miljö- och klimatkrav samt sociala krav ställas vid upphandling i nära dialog med leverantörer. Funktions- eller innovationsupphandling kan användas för att främja innovativa lösningar. Tydligare styrning av inköpsprocessen är viktig för att minska risken för onödig konsumtion och få till en resurseffektiv hantering.

Begrepp

Biologisk mångfald innebär ett landskap med många olika naturtyper, olika arter och en stor genetisk variation inom arter.

Cirkulära flöden är flöden som (i princip) inte genererar något avfall. Istället för att tillverka, köpa och kassera saker, används resurser i det cirkulära flödet så länge det går. När sakerna en dag är förbrukade återanvänds och återvinns så mycket som möjligt om och om igen.

Civilsamhället är en arena, skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen. Det görs exempelvis genom föreningar, samfälligheter, samfund, studieförbund och idéburna organisationer.

Ekosystemtjänster är alla produkter och tjänster som naturen förser oss människor med och som bidrar till vår välfärd och livskvalitet. Exempelvis råvaror som mat, dricksvatten och virke, luft- och vattenrening, vattenreglering, pollinering, rekreation och friluftsliv.

Fossilfritt syftar på bränslen och material som inte kommer från fossila källor så som olja, kol och naturgas.

Klimatneutral innebär att utsläppen av växthusgaser är lika stora som den mängd utsläpp som binds i jorden, skogarna och haven. För Härryda kommun innebär det att kommunkoncernens utsläpp av växthusgaser har minimerats till nära noll och att resten är kompenserat för genom certifierade projekt eller genom kolsänkor inom det egna området.

Kompensationsåtgärder används för att uppväga negativ påverkan som skett på naturmiljön vid en exploatering. Åtgärder som används kan till exempel vara skötselåtgärder, restaurering av skadade miljöer, skapande av nya livsmiljöer eller genom att långsiktigt skydda naturområden som tidigare saknat skydd.

Rättighetsbaserat arbetssätt utgår från principerna om icke-diskriminering, ansvarsutkrävande, delaktighet och transparens. Invånaren/brukaren/eleven är rättighetsbärare som ska få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. Den offentliga verksamheten, i detta fall Härryda kommun, är skyldighetsbärare och ansvarar för att tillgodose rättighetsbärarens rättigheter.

Källor

Världskommissionen för miljö och utveckling (1988). Vår gemensamma framtid. Stockholm: Prisma.

Folkhälsomyndigheten (2022). Vad är social hållbarhet för oss? Hämtad 2022-10-07 från [folkhalsomyndigheten.se](https://www.folkhalsomyndigheten.se)

Göran Finnveden (2021). Hur definierar vi hållbar ekonomisk utveckling? Kungliga tekniska högskolan. Hämtad 2022-10-07 från agenda2030samordnaren.se

Härryda kommun (2019). Strategisk plan 2019-2022. Kommunfullmäktige 2019-03-28 §46 Hämtad 2022-10-07 från harryda.se

Regeringskansliet (2016). Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling. Hämtad 2022-10-07 från regeringen.se

Klimat 2030. Om Klimat 2030. Hämtad 2022-10-07 från klimat2030.se

Regeringskansliet (2012). Den nationella innovationsstrategin. Hämtad 2022-10-07 från stik.se

Jordbruksverket (2022). Det här är biologisk mångfald. Senast uppdaterad 2022-04-28. Hämtat 2022-10-10 från jordbruksverket.se

Naturskyddsföreningen (2021-04-21). Vad menas med cirkulär ekonomi? Hämtad 2022-10-10 från naturskyddsforeningen.se

Regeringskansliet. Civila samhället och idrott. Senast uppdaterad 2022-07-29. Hämtad 2022-10-10 från regeringen.se

Naturvårdsverket. Ekosystemtjänster. Hämtad 2022-10-10 från naturvardsverket.se

Göteborg Energi (2022). Skillnaden mellan förnybart, fossilfritt och klimatneutralt. Hämtad 2022-10-10 från goteborgenergi.se

Europaparlamentet (2019-10-03). Vad betyder koldioxidneutralitet och hur kan det uppnås till år 2050? Hämtad 2022-10-10 från europaparl.europa.eu

Naturvårdsverket (2016). Ekologisk kompensation. Publicerad 2016-02-20. Hämtad 2022-10-10 från naturvardsverket.se

Länsstyrelserna (2016). Metodstöd för rättighetsbaserat arbetssätt. Stockholm: E-Print AB. Hämtat 2022-10-10 från lansstyrelsen.se

Indikatorer för uppföljning av hållbar utveckling i Härryda kommun

Här listas ett antal indikatorer som kommer att användas i uppföljningen av ”Hållbarhetsstrategiskt program för Härryda kommun”. Syftet med indikatorerna är att kunna visa nuläget och följa utvecklingen utifrån målsättningarna i programmet. Sammantaget ger indikatorerna inte hela bilden, utan är just indikationer på vilka förutsättningar för hållbar utveckling som finns i kommunen.

Så går uppföljningen till

Indikatorerna som listas här kommer att följas årligen och visas på harryda.se. Vart fjärde år kompletteras uppföljningen med fördjupade miljö- och välfärdsbokslut.

Uppföljningen kommer att behöva utvecklas vidare med fler perspektiv utifrån exempelvis ålder och etnicitet. I boksluten kan exempelvis geografiska skillnader visas på karta för att komplettera beskrivningen av nuläget.

Om indikatorerna

De flesta indikatorerna gäller hela det geografiska området Härryda kommun. Ett fåtal indikatorer gäller endast för kommunkoncernen, alltså Härryda kommun som organisation såväl förvaltning som bolag. Resultat- och effektmått som visar hur de kommunala verksamheterna arbetar utifrån programmets intentioner finns inte med i bilagan utan visas istället i ordinarie uppföljningsprocesser.

I kolumnen ”basår” står det år angivet från vilket senast tillgänglig data finns. Fortsatt uppföljning kommer att utgå från angivet basår.

Merparten av indikatorerna är hämtade ur Kolada, en nationell databas som drivs av Rådet för främjande av kommunala analyser (RKA). Vid varje indikator finns källhänvisning till grundkällan och länk till Kolada med mer information om indikatorn. Där finns också fler indikatorer som har bäring på hållbarhetsfrågorna, men detta är ett urval som gjorts för att överskådligt kunna följa utvecklingen. De indikatorer som inte finns tillgängliga i Kolada markeras med en asterisk (*).

1. Demokrati och delaktighet

1.1. Invånare har möjlighet att vara delaktiga i frågor som berör dem utifrån sina villkor och förutsättningar.

Nr.	Indikator	Basår
1.1.1.	Invånarnas möjlighet till insyn och inflytande över kommunens beslut och verksamheter är bra, kvinnor resp. män andel % (<u>SCB medborgarundersökningen</u>)	2022
1.1.2.	Delaktighetsindex, andel % av maxpoäng (<u>Härryda kommun</u>)	2022
1.1.3.	Förstagångsväljare som röstade i senaste kommunfullmäktigevalet, kvinnor resp. män andel % (<u>SCB</u>)	2018

1.2. Att Härryda är en inkluderande kommun där alla oavsett diskrimineringsgrund och socioekonomi har möjlighet att vara en del av samhället.

Nr.	Indikator	Basår
1.2.1.	Invånare 18-64 år med låg inkomst, andel % (<u>SCB och Inkomst- och taxeringsregistret</u>)	2020
1.2.2.	Invånare 0-19 år resp. 65+ i ekonomiskt utsatta hushåll, andel % (<u>SCB och Inkomst- och taxeringsregistret</u>)	2020
1.2.3.	Kvinnors mediannettoinkomst som andel av mäns mediannettoinkomst, andel % (<u>SCB</u>)	2020
1.2.4.	Trångboddhet i flerbostadshus, enligt norm 2, kvinnor resp. män andel % (<u>SCB</u>)	2021
1.2.5.	Tillgång till bredband om minst 100 Mbit/s, andel % (<u>Post- och telestyrelsens bredbandskartläggning</u>)	2021

1.3. Invånare har en god tillit till Härryda kommun som är transparent, har en god service samt en rättssäker och effektiv förvaltning av offentliga resurser.

Nr.	Indikator	Basår
1.3.1.	Kommunen sköter sina olika verksamheter bra, kvinnor resp. män andel % (<u>SCB medborgarundersökningen</u>)	2022
1.3.2.	Effektivitetsindex förskola, kommunal grundskola resp. kommunal gymnasieskola 0-100 (<u>RKA</u>)	2021
1.3.3.	Effektivitetsindex ekonomiskt bistånd, LSS-boende och daglig verksamhet resp. äldreomsorg 0-100 (<u>RKA</u>)	2021

2. Klimatsmart och resurseffektiv

2.1. Härryda kommunkoncern är klimatneutral till år 2030.

Idag saknas ett samlat verktyg för att mäta utsläpp av växthusgaser från kommunkoncernens verksamheter. Detta kan göras genom en så kallad miljöspendanalys. Analysen utgår från de utsläpp som genereras av kommunkoncernens samlade inköp av varor och tjänster. Detta är ett arbete som kan göras i nästa steg då analysen inte har gjorts för Härryda kommun tidigare. Därför saknas i dagsläget adekvat indikator för denna målsättning.

2.2. Utsläppen av växthusgaser inom Härryda kommuns geografiska område har till år 2030 minskat med 80 procent sedan 1990 och konsumtionsbaserade utsläpp har minskat med 30 procent sedan 2010.

Nr.	Indikator	Basår
2.2.1.	Utsläpp till luft av växthusgaser totalt, ton CO2-ekv. (<u>Nationella emissionsdatabasen</u>)	1990
2.2.2.	Utsläppsutrymme av växthusgaser inom Härryda kommuns geografiska område totalt, ton CO2-ekv. (<u>Klimatkollen</u>)*	2020
2.2.3.	Utsläpp av växthusgaser kopplat till hushållens konsumtion, kg CO2-ekv./inv. (<u>Konsumtionskompassen, SEI</u>)*	2021

Idag saknas adekvat indikator för att mäta effekten av metoder för kolinlagring som används systematiskt inom kommunkoncernens verksamheter. Detta behöver utvecklas vidare.

2.3. Tillsammans med invånare och företag bidrar Härryda kommun till ett resurs- och energieffektivt samhälle med minskade utsläpp och minskat avfall samt energismarta lösningar.

Nr.	Indikator	Basår
2.3.1.	Slutanvändning av energi, totalt mätt i megawattimmar MWh/inv. (SCB och Energimyndigheten)	2019
2.3.2.	Insamlat kommunalt avfall totalt, kg/inv. (Avfall Sverige)	2022
2.3.3.	Hushållsavfall som samlats in för materialåtervinning, andel % (Avfall Sverige)	2020

3. Näringsliv och sysselsättning

3.1. Härryda kommun är attraktivt för företag och har ett näringsliv som är hållbart, konkurrenskraftigt och robust nog att klara konjunktursvängningar.

Nr.	Indikator	Basår
3.1.1.	Bruttoregionprodukt, kommun (BRP), 1000 kr/inv. (SCB)	2019
3.1.2.	Resultat från ranking av företagsklimatet i Sveriges kommuner (Svenskt Näringsliv)	2022
3.1.3.	Branschbredd, andel % (SCB)	2020
3.1.4.	Nystartade arbetsställen, antal/1000 inv. 16-64 år (SCB)	2021
3.1.5.	Företagskonkurser, antal anställda, antal/1000 inv, 16-64 år (Tillväxtanalys)	2021

3.2. Alla invånare arbetar, studerar eller har en annan meningsfull sysselsättning.

Nr.	Indikator	Basår
3.2.1.	Förvärvsarbetande invånare 20-64 år, kvinnor resp. män andel % (SCB)	2020

3.2.2.	Arbetslöshet 18-64 år, årsmedelvärde, kvinnor resp. män andel % av bef. (<u>Arbetsförmedlingen</u>)	2021
3.2.3.	Invånare 25-64 år med eftergymnasial utbildning, kvinnor resp. män andel % (<u>SCB</u>)	2021
3.2.4.	Ungdomar som är etablerade på arbetsmarknaden eller studerar 2 år efter fullföljd gymnasieutbildning, hemkommun, kvinnor resp. män andel % (<u>Skolverket och SCB</u>)	2020
3.2.5.	Vuxna biståndsmottagare med långvarigt ekonomiskt bistånd, kvinnor resp. män andel % av befolkningen (<u>Socialstyrelsen</u>)	2021

4. Robusta ekosystem och biologisk mångfald

4.1. Mark och naturresurser nyttjas och förvaltas på ett hållbart sätt så att biologisk mångfald i landskapet bevaras.

Nr.	Indikator	Basår
4.1.1.	Slåtteräng, per total betesmark, andel % (<u>Jordbruksverket</u>)	2021
4.1.2.	Ekologiska livsmedel i kommunens verksamhet, andel % (<u>Ekomatcentrum</u>)	2021

Idag saknas adekvat indikator för att mäta omfattningen och effekten av åtgärder för restaurering av viktiga naturmiljöer som genomförts i Härryda kommun. Detta behöver utvecklas vidare.

4.2. Natur- och vattenmiljöer utgör en sammanhängande, varierad och välfungerande grönblå infrastruktur som bidrar till attraktivitet och artrikedom både i stadsmiljön och på landsbygden.

Nr.	Indikator	Basår
4.2.1.	Sjöar resp. vattendrag med god ekologisk status, andel % (<u>VISS, Länsstyrelserna</u>)	2021
4.2.2.	Utsläpp till luft av PM2.5 (partiklar <2.5 mikrom), kg (<u>Nationella emissionsdatabasen</u>)	2020
4.2.3.	Utsläpp till luft av kväveoxider (NOx), totalt, kg (<u>Nationella emissionsdatabasen</u>)	2020

4.2.4.	Skyddad natur totalt, andel % (SCB)	2021

4.3. Hela kommunens geografiska område är väl rustat för ökat extremväder i form av skyfall, höga flöden i vattendrag, översvämningar, värmeböljor, extrem hetta, torka och skogsbränder.

Nr.	Indikator	Basår
4.3.1.	Elavbrott, andel kunder som drabbats av 4 eller fler oaviserade långa avbrott under året (CEMI-4), andel % (Energimarknadsinspektionen)	2021

5. Trygghet, hälsa och livsvillkor

5.1. Härryda är en trygg och säker kommun att leva och verka i.

Nr.	Indikator	Basår
5.1.1.	Invånare som känner ingen alls eller lite oro för att; bli utsatta för våldsbrott eller hot om våld, utsättas för sexuella trakasserier resp. bli utsatta för hot och trakasserier på nätet, andel % (SCB medborgarundersökning)	2022
5.1.2.	Elever i åk 9: Jag känner mig trygg i skolan, positiva svar, flickor resp. pojkar andel % (Skolinspektionen)	2021
5.1.3.	Anmälda brott om skadegörelse, stöld- och tillgreppsbrott resp. våldsbrott, antal/1000 inv. (BRÅ och SCB)	2021
5.1.4.	Anmälda misshandelsbrott mot kvinna, inomhus, närstående genom parrelation med offret i kommunen, antal/100 000 inv. (BRÅ och SCB)	2021
5.1.5.	Invånare 16-84 år med avsaknad av tillit till andra, kvinnor resp. män andel % (Folkhälsomyndigheten, Hälsa på lika villkor)	2021

5.2. Alla elever går ut grundskolan med behörighet till gymnasiet och fullföljer din utbildning.

Nr.	Indikator	Basår

5.2.1.	Heltidstjänster i förskolan med förskollärlärolegitimation resp. i grundskolan med lärolegitimation och behörighet i minst ett ämne, lägeskommun, andel % (<u>Skolverket</u>)	2021
5.2.2.	Elever i åk 9 som är behöriga till yrkesprogram, lägeskommun, kvinnor resp. män andel % (<u>Skolverket och SCB</u>)	2022
5.2.3.	Elevernas upplevelse av skolan, elevenkårsindex kommunal grundskola åk 9/kommunal gymnasieskola åk 2 (<u>RKA och Skolinspektionen</u>)	2021
5.2.4.	Gymnasieelever med examen inom 4 år, lägeskommun, kvinnor resp. män andel % (<u>SCB</u>)	2021
5.2.5.	Barnbokslån i kommunala bibliotek, antal/barn 0-17 år (<u>Kungliga biblioteket och SCB</u>)	2021

5.3. Invånares psykiska och fysiska hälsa är god och påverkbara skillnader mellan olika grupper i hälsa och livsvillkor minskar.

Nr.	Indikator	Basår
5.3.1.	Invånare 16-84 år med gott psykiskt välbefinnande, kvinnor resp. män andel % (<u>Folkhälsomyndigheten, Hälsa på lika villkor</u>)	2021
5.3.2.	Invånare med bra självskattat hälsotillstånd, kvinnor resp. män andel % (<u>Folkhälsomyndigheten, Hälsa på lika villkor</u>)	2021
5.3.3.	Levnadsvanor i befolkningen, index skala 0-100 (<u>Folkhälsomyndigheten Hälsa på lika villkor samt Liv och hälsa</u>)	2021
5.3.4.	Brukarbedömning hemtjänst äldreomsorg – besvärar ofta av ensamhet, kvinnor resp. män andel % (<u>Socialstyrelsen</u>)	2022
5.3.5.	Sociala relationer och tillit – Kommunindex, kvinnor resp. män skala 0-100 (<u>Tillväxtverket</u>)	2020

Sammanställning av inkomna synpunkter på remiss om hållbarhetsstrategiskt program

Följande sammanställning har gjorts för att skapa en överblick över samtliga synpunkter som inkom på förslaget om hållbarhetsstrategiskt program som skickades som remiss under våren 2022.

Om remissen

Remissen skickades till samtliga kommunalt ägda bolag, förvaltningens råd och politiska partier samt gjordes också tillgänglig för allmänheten via harryda.se. Remisstiden var mellan 21 mars till 13 maj 2022.

Följande remissinstanser skickade in synpunkter:

- Förbo
- Härryda Vatten och Avlopp AB (HVAAB)
- Härryda Energi AB (HEAB)
- Landvetter Södra Utveckling AB (LSUAB)
- Pensionärsrådet (KPR)
- Rådet för idéburna organisationer (RFIO)
- Rådet för tillgänglighet och delaktighet (RTD)
- Ungdomsrådet (UR)
- Moderaterna, Centerpartiet, Liberalerna, Kristdemokraterna, Sportpartiet och Kommunpartiet (Majoriteten)
- Miljöpartiet
- Socialdemokraterna
- Vänsterpartiet
- Naturskyddsföreningen
- Privatpersoner: H, J, R och S

1. Allmänna synpunkter

1.1. Upplägg och utformning av programmet

Följande remissinstanser har framfört synpunkter på området: RFIO, UR, Privatperson H, J och R, Naturskyddsföreningen, HVAAB, LSUAB, Förbo, Majoriteterna, Socialdemokraterna, Miljöpartiet

1.1.1 Angående insatsområden, målsättningar och åtgärdsområden generellt

- Bra insatsområden, mål och aktiviteter samt att kommunens chefer blir ansvariga
- Fina mål men finns viljan?
- Det mesta är bra. Bra att ha fem mål som har fokus.
- Stor variation i hur mätbara målen är, olika nivåer
- Saknar nuläge och tydlighet i målen
- Programmet är generellt bra men hur tar vi fram åtgärder för att nå målen?
- Önskar en konkretare plan. T.ex. hur ska vi motverka stereotyper? Allt är mycket generellt. Allt kräver mycket resurser. Hur gör vi.. saknas. Upp till tjänstepersonerna att tolka hur man ska göra.
- Vill ha mer konkret plan, en brist på hur gör vi... Annars blir det upp till tjänstepersoner att tolka texten.
- Lite luddigt, hur ska vi gå tillväga. Svårt att följa.
- Det låter bra i hit vill vi
- Luddigt och inte tillräckligt konkret
- Målet ska vara den bästa lösningen - inte en lösning. Därför bra att inte låsa fast sig vid en lösning som kanske inte är aktuell om 10 år.
- Bra med endast fem insatsområden istället för att lista alla 17 målen. Det gör det lättare att lyckas med insatserna.
- Programmet är inte tillräckligt konkret, målen är för vaga. När ska det göras, hur mycket kostar det, vem har ansvaret...?
- Föreningen anser dock att programmet inte är tillräckligt långtgående för att kunna klara målsättningarna. Orsaken är att situation för miljön är mycket allvarlig vilket kräver kraftfulla och snabba åtgärder. Enligt den senaste rapporten från IPCC så krävs mycket stora minskningar av klimatpåverkande utsläpp och omfattande skydd av natur- och ekosystem för att kunna hindra de stora miljöförändringar som pågår. Man kommer dessutom fram till att vi inte klarar av att lösa klimatfrågan enbart med tekniska lösningar utan vi måste ta hjälp av naturen. Slutsatsen är att 30-50 procent av jordens natur måste skyddas. Något som, liksom minskningar av utsläpp, måste föras ned på lokal

nivå. Det är dessutom bråttom då vi har ca tio år på oss för att kunna hindra mycket omfattande och i hög grad irreversibla miljöförändringar.

- Kortfattat anser vi att IPCCs nulägesbeskrivning om allvaret vad gäller klimatpåverkan och förlust av biologisk mångfald samt att dessa frågor är intimt sammankopplade måste framgå tydligare. Det måste tydliggöras i programmet att kommunen snabbt måste ta fram kraftfullare åtgärder då de senaste årens utsläppsminskningar i kommunen ligger långt ifrån vad som krävs. Vidare bör den kritik om avsaknad av systematiskt arbete inom kommunens hållbarhets-arbete som framkom i kommunrankningen från 2021 bättre tas tillvara i utformningen av programmet.
- Bolaget föreslår dock att man har mer konkreta exempel på hur man ska arbeta för att nå de mål som finns inom de specifika insatsområdena. HVAAB anser att det kan finnas en risk för att det blir för små vidtagna åtgärder i respektive verksamhet om man inte specificerar det tydligare i detta dokument. Exempelvis: I detta program har man exemplet ”främja byggnation med låg klimatpåverkan under hela livscykeln”. För att försäkra sig om att berörda verksamheter aktivt arbetar med denna punkt kan man förtydliga det med förslagsvis: “Berörda verksamheter samarbetar med näringslivet för att testa och utveckla nya metoder och material för hållbart byggande samt att man nyttjar innovativa upphandlingar för att driva utvecklingen framåt för cirkulärt, giftfritt och resurseffektivt byggande”. Genomgående i programmet ska man “stödja och skapa förutsättningar” osv men HVAAB anser att det behövs tydligare och mer konkreta tillvägagångssätt för att verksamheterna ska vidta tillräckligt stora åtgärder för att vi tillsammans ska kunna nå programmets högt satta mål.
- Önskvärt att de fem insatsområdena introduceras i ett kort inledande stycke för att sedan beskrivs mer ingående på kommande sidor.
- Det finns mål i programmet som berör HVAAB och dess interna enheter i olika hög grad. Tack vare bolagets olika fokusområden och olika kompetensområden är det förnuftigt att ha en bredd på de olika insatsområdena vilket programmet lyckas med.
- En del av de mål som beskrivs borde snarare ses som visioner då de mer målar upp en bild av kommunens strävan snarare än mål då somliga av dessa i praktiken är omöjliga att uppnå.
- De fem insatsområdena bör kopplas tydligare till agenda 2030
- Alla insatsområden är inte aktuella för alla bolag i koncernen och det bör därför vara mer öppet att välja de som är relevanta och även addera till mål/områden som ligger utanför programmet. Programmet bör vara en möjliggörare för nya kreativa lösningar inom hållbarhet och inte begränsa genom alltför fasta insatsområden.

- När det gäller målsättningarna så upplever vi att det idag är svårt att ta till sig då vi behöver jobba vidare och konkretisera oss.
- Majoriteten tycker att de fem insatsområdena (Klimatsmart och resurseffektiv, Robusta ekosystem och biologisk mångfald, Demokrati och delaktighet, Trygghet, hälsa och livsvillkor och Näringsliv och sysselsättning) är bra.
- Exempelen på insatser i ”Det gör vi genom att” behöver ses över. Även om det står att det är exempel så behöver de vara färre i antal och inte vara direkt motsatta till utvecklingsinriktningen för kommunen, region och landet. Vissa exempel har vi heller inte full rådighet över då det styrs av andra myndigheter, lagar och regler.
- Det är av yttersta vikt att långsiktiga vetenskapligt baserade mål sätts som ligger i linje med Parisavtalet. Därmed minskas risken för målkonflikter.
- Som helhet tycker vi att målsättningarna under rubrikerna ”Det gör vi genom att ”bör vara mer konkreta och följa principen om SMARTA mål, dvs vara Specifika, Mätbara, Accepterade, Realistiska och Tidsatta.

1.1.2 Tidshorisont

- ”Härryda kommun ska bidra till en hållbar utveckling i regionen genom att ta täten och vara ett föredöme i arbetet med Agenda 2030. Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling fungerar som ett ramverk för Härryda kommuns arbete för hållbarhet. Programmet har en något längre tidshorisont för att visa på vikten av att behålla styrning i frågan även efter 2030.”
Kommentar, hur ta täten om man har längre tidsperspektiv. Det är just 2030 som är målet. Bör förtydligas.
- Varför står det i syftet att det är ett program till 2035 när Agenda 2030 är till 2030? Det står i texten att Näringslivsprogrammet är till 2035. Det är ingen koppling och det borde vara till 2030 som gäller för ett Hållbarhetsstrategiskt program.
- Dock är tidshorisonten 2035 allt för långt bort för flera av målen. De senaste rapporterna från forskningen visar på att omställningen för att nå Parisavtalet måste ske inom de tre kommande åren, dvs vara genomfört 2025.

1.1.3. Övriga kommentarer om upplägg och utformning

- Det är väldigt viktigt, med det är väldigt generellt
- Tydliggöra rådighetsgränser stat – kommun – företag – privatperson
- Övergripande tyckte vi att föreningslivet som resurs var missad. Lite mer än 50 % av alla mellan 16-84 år gör ideella insatser i sin förening (motsvaranden 19 timmar i månaden) och för hållbarhetens tre dimensioner i kommunens.
- Allt hör ihop
- Detta är bara ett litet steg på vägen. Vi kommer inte bli klara.
- Programmet är tydligt och rimligt. Det innehåller bra områden att satsa på.

- Strukturen är bra
- Det är bra att synliggöra kopplingen mellan de globala målen till det vi kan göra lokalt.
- Det hållbarhetsstrategiska programmet för Härryda kommun är viktigt och innehåller bra mål och verktyg. Det framgår att det saknas en handlingsplan och det är viktigt att en sådan utarbetas så snart som möjligt. En mycket viktig del i handlingsplanen är en tidsplan. Med tanke på de senaste rapporterna från IPCC så finns ingen tid att förlora.
- Jättebra att det finns en fördjupning som gör arbetet mer gripbart! Också fint att det ställs krav på cheferna att göra planer och budgetar för att realisera arbetet. Jag tycker också dokumentet är tydligt strukturerat och enkelt att läsa. Bra du har med klimatanpassning och fint att klimat och resurser är först i raden av insatsområden :-). Kanon att digitalisering och upphandling finns med tydligt som möjliggörare.
- Det skulle vara bra med ännu större tydlighet kring kommunbegreppet så att det är helt utom tvivel om man pratar om det geografiska området, alla vi som verkar och bor i Härryda, kommunförvaltningen förutom bolagen eller kommunkoncernen. Gärna kopplat till ett resonemang kring rådighet, samt vad kommunkoncernen kan göra inom de områden man formellt inte har rådighet men ändå har möjlighet att påverka genom sitt agerande (information, rådgivning, förenkling av processer etc). Tex hur ska vi få alla att förändra sitt transportbeteende?
- Föreningar behöver bli en tydligare aktör i hållbarhetsarbetet och i olika roller från idé till genomförande och förvaltning. Inte minst vad gäller plan- och byggprocessen. Dvs får gärna komma med i lokala förutsättningar och inte bara under Demokrati.
- Skulle gärna ta med möjlighet till datadriven kommunikation och interaktion under digitalisering, dvs verktyg som Klimatkollen, Panorama etc.
- Jag hade gärna sett spår av de kommunala bolagen lite tydligare.
- Vackra ord och bra innehåll
- Naturskyddsföreningen anser att det är bra att ett program tas fram med utgångspunkt från Agenda 2030 och FN:s hållbarhetskriterier.
- Remissförslaget är ett utökat och omfattande policy-dokument som vi i stort tror kan fungera som utgångspunkt för fortsatt hållbarhetsarbete. Det är dock lite svårbedömt då det är indikatorer, förankringen i verksamheten, resurssättning, delmål och åtgärdsprogram som avgör effektiviteten.
- Programmet i sin helhet är tydligt och välstrukturerat med bra övergripande mål.
- Bra med ett kortfattat program

- Majoriteten tycker det är bra att programmet har intention att följa strukturen för det Näringslivsstrategiska programmet, men dokumentet behöver bantas ner betydligt
- Programmet verkar vara hopklippt från många olika dokument/referenser. Det blir ett rörigt intryck och otydlig beskrivning över vad hållbarhet är. När man läser alla referensdokument uppstår det ytterligare otydlighet vad vi som kommun står bakom och menar.
- Det måste beskrivas tydligare vad vi menar med hållbarhet. Ordet hållbarhet är otydligt och tolkningsbart. Hållbarhetens tre ben brukar ofta beskrivas med miljö-, social- och ekonomisk dimension, detta måste bli tydligare.
- Det övergripande målet med programmet måste tydliggöras. Som det nu är formulerat i syftet så är det väldigt ”luddigt” och tolkningsbart.
- Vi vill ta bort meningen: ”2021 hade Härryda kommun Sveriges näst bästa näringslivsklimat, kommunen har dessutom hög sysselsättning och väletablerade samarbeten med lokala företag”. Eftersom det finns en mängd andra och viktigare förutsättningar som ska med (psykisk ohälsa, skolenkäten, kompetensförsörjning i kommunala verksamheter, kultur och fritid).
- Vi vill att följande mening stryks: ”Visionen och ovanstående nulägesbild tillsammans med andra politiskt prioriterade frågor utöver Agenda 2030 som exempelvis näringsliv, digitalisering och trygghet har påverkat prioriteringarna i programmet.”
- Programmet är helt avgörande för att beskriva och genomföra kommunens bidrag till en hållbar fossilfri framtid. Kommunen kan genom ett genomförande bidra till en kommun som är attraktiv för kommande generationer, för näringsliv och natur.

1.2. Styrning

Följande remissinstanser har framfört synpunkter på området: HVAAB, LSUAB, Förbo, Socialdemokraterna

- Det står även under avsnittet “Styrning” att detta program tillsammans med näringslivsstrategiska programmet utgör en viktig del i kommunens långsiktiga styrning och utveckling. HVAAB anser att även kommunens avfallsplan bör nämnas här. Avfallsplanen bygger till stor del på Agenda 2030, på gällande miljömål och EU-direktiv och behandlar hållbar resursanvändning som är en av byggstenarna i ett hållbarhetsstrategiskt program.
- Bra ambition att hela koncernen omfattas. Bolagens egna strategier och program kan vara tydligare del av arbetet.
- “Förslag/processer/insatser ska utformas för att i största möjliga mån ha så stor positiv inverkan som möjligt på livskraftiga ekosystem, en hållbar

resursanvändning och ett välmående samhälle” Kommentar: Hur, när och av vem ska detta utformas? “I beslutsunderlag ska förslagets konsekvenser framgå” Kommentar: lägg till för vad konsekvenserna gäller - miljömässiga/för hållbarheten?

- Det är i dag väldigt heltäckande och det i sig skapar en valmöjlighet. Vi upplever att det är bra för då går det att både driva delar utifrån den egna verksamheten och samverka där det är lämpligt.
- Vi anser att fler program ska med i programmet om det näringslivsstrategiska programmet ska med. Kommunen är i första hand till för invånarna i kommunen och inte näringslivet. Näringslivet ska inte styra kommunens verksamhet utan invånarnas behov. Det är viktigt att ha ett välmående näringsliv. Vi vill ändra meningen i stycket till: Programmet beslutas i kommunfullmäktige och utgör en viktig del i kommunens långsiktigt strategiska styrning och utveckling

1.3. Nuläge, uppföljning och utvärdering

Följande remissinstanser har framfört synpunkter på området: RFIO, privatperson H, Naturskyddsföreningen, LSUAB, Förbo, Majoriteten, Miljöpartiet

- Andel behöriga lärare – viktig indikator
- Hur vet man om de här sakerna sker eller inte?
- Givetvis är det svårt att tycka till om helheten eftersom indikatorerna saknas och med dem så saknas också någon form av baseline. Var står vi idag? Vart ska vi? Vilken strategi och plan ska vi ha för att nå målen? Hur kan vi se att vi gör rätt saker?
- Angående uppföljning och utvärdering så föreslår jag en skrivning här om att rapporteringen aktivt ska göras tillgänglig på ett lättanvänt sätt för medborgare, företag, föreningar och andra intressenter. Dvs inte bara invånare och inte bara tillgängliggöras nedgrävt i diariet.
- ”Programmet ska ses över en gång per mandatperiod. I samband med detta görs ett fördjupat hållbarhetsbokslut utifrån aktuella data för att visa på nuläget i kommunen.” För att kunna korrigera ev. felaktigt vägval anser vi att bokslut skall göras årligen och mot tydliga årliga delmål.
- I de fall bolagen har strategier och handlingsplaner för hållbarhet och innovation bör dessa vara en del av rapportering och uppföljning. Viktigt också att undvika dubbelarbete när det ska rapporteras utan man nyttjar respektive bolags uppföljning och dokumentstruktur.
- Bilagan med indikatorer för uppföljning fanns inte bifogad, så dessa har vi inte kunnat kommentera. Om målen görs mätbara är det enklare att följa upp och se om man är på rätt vägg, annars risk att det blir en svepande bedömning vid

uppföljningen. Ska samtliga bolag följa upp alla insatsområden eller utifrån relevans?

- Här är det ju viktigt med ett nuläge (basår) inom flera områden som är lätt att aggregerat följa upp. Hur skall uppföljningen ske är en annan viktig del för att detta arbete skall märkas och kunna kommuniceras. Vilka prioriteringar skall göras gemensamt och vilka skall man ta hand om som enskilt bolag tror vi också blir en viktig framgångsfaktor
- Bra att programmet ska uppdateras en gång per mandatperiod.
- Mätbarheten för att veta om vi nått målen är otydliga. Formuleringarna måste ses över och hur vi ska mäta behöver framgå i texten.
- I stycket Uppföljning och utvärdering föreslår MP att följande mening adderas: "Uppföljning av politiska beslut som gör avsteg från programmet ska redovisas transparent genom en konsekvensanalys."

1.4. Målkonflikter, synergier och prioriteringar

Följande remissinstanser har framfört synpunkter på området: UR, privatperson H, Majoriteten, Socialdemokraterna, Miljöpartiet

- Klimatmålen är mest akut – satsa här
- Vad gäller lokala förutsättningar så skulle jag vilja lägga till expansionsmålen (både vad gäller företagsetableringar och bostäder) som en stor utmaning vad gäller att kunna klimatkompensera. Här skulle man behöva ett tydligare klimatmål vad gäller nybyggnation/renoveringar av fastigheter generellt.
- Jag har givetvis en bias genom min nuvarande sysselsättning, men jag skulle ändå vilja se en prioritering bland målen och insatserna. Om vi inte jobbar med klimatomställning, så blir det mycket värre för de andra hållbarhetsmålen.
- De mål som sätts upp kommer innebära målkonflikter. Att målkonflikter kommer att uppstå samt förslag på hur dessa kan hanteras behöver tydliggöras.
- Vi vill ha in att det är viktigt att prioritera punkterna i det här programmet i diskussioner inför beslut. Vi vill också ha följande ändring: Alla målkonflikter kommer inte gå att lösa, ibland kommer vissa perspektiv behöva prioriteras av politiken. Vi anser att det är viktigt att politiken går in och gör den prioriteringen vid målkonflikter.
- Det är också viktigt att det är den politiska ledningen som genom beslut ska hållas ansvariga för måluppfyllnad. Det är därför bra att hållbarhetsperspektivet ska belysas i alla politiska beslutsunderlag. I stycket Synergier och målkonflikter föreslår MP att följande mening adderas: "Vid eventuella målkonflikter måste måluppfyllnad av hållbarhetsdimensionerna optimeras och prioriteras högst. Det är den politiska ledningen som ansvarar för att göra den prioriteringen."

1.5. Finansiering

Följande remissinstanser har framfört synpunkter på området: RFIO, UR, privatperson H, Majoriteten

- Behöver ner på budgetnivå och plan för saminvesteringar offentlig – privatpersoner – näringsliv – föreningar samt även över gränser förvaltning/bolag
- Bättre samordning av att söka medel
- Viktigt att cheferna åläggs att budgetera för kompetens- och organisationsutveckling som behövs för att genomföra förändringarna
- Mer fokus på ekonomisk strategi.
- Jag saknar investeringsperspektivet och hur kommunkoncernen ska jobba tillsammans med andra aktörer (företag, offentliga organisationer, föreningar, medborgare) för att skapa en plan för de totala investeringar som behövs, och var dessa hållbara pengar ska komma från. Detta är också ett av de nya arbetssätt som behöver komma till.
- I princip kan alla mål uppnås om det finns oändligt med pengar, men så är inte verkligheten. De ekonomiska aspekterna måste lyftas fram mycket mer.

1.6. Genomförande och verktyg

Följande remissinstanser har framfört synpunkter på området: RFIO, privatperson H och J, Naturskyddsföreningen, HVAAB, LSUAB, Förbo, Socialdemokraterna

- Bra att jobba med olika insatser
 - Informerar (föredrag...)
 - Uppmuntra (priser...)
 - Underlätta (regelförändringar...)
 - Investera
- Min bild är att föreningslivet i sin bredd och mångfald har minst lika stor betydelse för hållbarheten än vardera kommunen med bolag och det lite luddiga som beskrivs som näringslivet. Om man/du/vi ska lyckas så krävs deltagande av föreningslivet brett.
- Det här är bara ett litet steg på vägen... hur mycket ska vi satsa?
- Vad vi vet från forskning och praktik så är det svårt att bedriva hållbarhetsarbete med dess målkonflikter, speciellt vad gäller klimatarbetet, genom traditionell kommunal organisation med sina stuprör. En förutsättning för förändring är därför både en öppenhet att jobba helt annorlunda och ett direktiv att göra så. Det räcker inte med att skriva "Formerna för att

upprätthålla det gemensamma koncernperspektivet i arbetet för hållbarhet behöver utarbetas". Här behövs ett tydligare direktiv från politiken dvs byt "behöver" till "ska" och kvalificera det med vem som ska få uppdraget. För att få förändring till stånd behövs många insatser: kompetensutveckling, rekrytering, incitamentstrukturer, verktyg, processer, uppföljning, ledarskap, kultur. Tror det är viktigt att synliggöra detta vad gäller genomförandet. Inte minst för att vissa insatser inom en förvaltning troligen medför kostnadsbesparingar inom en annan.

- Jag hade gärna sett en tydligare koppling till innovation. En sydkoreansk professor presenterade på en konferens hur företagen hållbarhetsredovisar där, nämligen med en matris med de tre hållbarhetsdimensionerna på en axel och på den andra fyllde man i vad man fortsatte göra, vad man skulle ändra på lite och vad man skulle göra helt nytt. En enkel modell tycker jag. Tyvärr så har jag ingen bild på den (var länge sedan nu) men den är egentligen superenkel: Lodrätt: Social, Miljö, Ekonomisk Vågrätt: Repetera, Vidareutveckla, Nytt
- Vem ska utveckla formerna för uppföljning? Vem ska ta fram nyckeltal? Vem ska utveckla nya former för delaktighet? Det är så lätt att alla förvaltningar tycker att det är någon annans roll...
- Mycket verklig handling i kommunen måste till för att målen ska infrias. Gå från ord till handling, detta dokument blir annars bara en pappersvala...
- Generellt ser vi inte att det i remissförslaget är säkerställt att arbetet framöver kommer att ske systematiskt och effektivt. Vi anser att kommunen måste ta kritiken från Aktuell hållbarhet på högsta allvar, definiera vad som innefattas i ett systematiskt hållbarhets/miljö-/klimatarbete för kommunens del, sedan följa detta i det Hållbarhetsstrategiska programmet och framförallt ge de olika aktörerna inom den kommunala verksamheten ett ramverk att hålla sig till. Som programmet nu är utformat tycks det att mycket ansvar även på utformning läggs på resp. område/nämnd. Vi anser att det är viktigt och mera tidseffektivt om alla följer en likartad mall (med visst svängrum), utformad enligt principen för systematiskt hållbarhetsarbete. Uppföljningsarbetet blir då också enklare och tydligare.
- Fråga kommunrankningen: Har kommunen ett systematiskt arbete för att kunskapsutveckla de kommunanställda i Agenda 2030? Kommunen svarade nej. Vi tror att detta är en nyckelfaktor för att få acceptans för åtgärderna som krävs. Självklart bör även icke-anställda kommunpolitiker ges tillfälle att ta del av utbildningen. Kunskapsutveckling inom verksamheten bör ingå tydligare i programmet.
- Programmets syfte är att väva in ett långsiktigt hållbarhetsperspektiv vilka ska gynna Härryda som kommun. Om vi som enskilda sektorer/verksamheter/bolag ska ha ansvar för planering och genomförande av

konkreta åtgärder så saknar vi åtgärder som vänder sig inåt där åtgärder vidtas inom organisationen. Risken finns annars att programmet får en "greenwashing-approach" om det bara fokuseras på generella åtgärder där det inte går att se konkret förbättring eller mätbara resultat även om de generella också är viktiga. Mer konkreta tydliga tillvägagångssätt behövs.

- Ska programmet vara ett stöd för innovation bör det breddas och exempelvis kompletteras med en innovationsstrategi. Fler exempel kring hur man jobbar i samverkan och med innovation kan lyftas. Har man som nu bara ett fåtal exempel med bör de nog hellre tas bort. Nya samverkansformer, möjliggörande/ uppskalning av innovationer. En innovationsstrategi som går hand i hand med hållbarhet bör finnas för att man ska nå hållbarhetsmål.
- "synliggöras i verksamhets-, sektors- och funktionsplaner årligen samt i bolagens mer långsiktiga affärsplaner" Kommentar: ska det inte redogöras i resp årsredovisning?
- "Ett nytt sätt att organisera...", "Ett tätare samarbete inom koncernen...", "Nya former för samverkan..." Kommentar: Hur och/eller när ska de nya sätten identifieras och tillämpas? Sådant uppstår sällan av sig själva, är det nya sätt och former så är det förändringsarbete som behöver hanteras för att lyckas.
- "Kommunens planmonopol i översiktsplan, fördjupade översiktsplaner, detaljplaner, markanvisningar och bygglovsärenden är ett viktigt verktyg för att främja hållbarhet både i egen regi och som kravställare." Kommentar: På vilket sätt? Krav på certifieringar vid byggnation? Krav på metod för hållbarhetsarbete och klimatdeklaration?
- Det är svårt att ta ställning till och här är det viktigt att vi skapar en rimlig ambitionsnivå på samverkan och att samverkan sker utifrån en prioritering . Det är också så att denna samverkan kan var med enskilda bolag tror vi är viktigt så att det blir effekt av samverkan. I övrigt så driver bolagen själva de delar som de kan påverka och har naturligt i sina respektive verksamheter. Vi har ju vissa delar i vår affärsplan men hur vi skall väva in andra delar får bli ett arbete som vi få göra löpande under denna tidsperiod.
- Vi tycker följande mening är svårtolkad och behöver förklaras. "Formerna för att upprätthålla det gemensamma koncernperspektivet i arbetet för hållbarhet behöver utarbetas." Är det ägardirektivet som avses? Är det att följa arbetet för hållbarheten? Kommunstyrelsen har redan uppsiktsplikt över styrelserna.
- Upphandling: Vi vill ändra i texten: För att bidra till hållbar utveckling ska uppföljningsbara miljö-och klimatkrav samt krav på kollektivavtal ställas vid upphandling i nära dialog med leverantörer.

1.7. Språkligt

Följande remissinstanser har framfört synpunkter på området: RTD, KPR, RFIO, UR, HVAAB, LSUAB, Majoriteten, Socialdemokraterna

- Det är viktigt att begrepp som användas förklaras så att texten blir lättläst. Vad betyder till exempel cirkulära flöden och resurseffektivitet? Vad innebär det att vara klimatneutral?
- Programmet ska vara tillgängligt och lätt att läsa. Rådet föreslår att kommunen även ger ut Hållbarhetsstrategiskt program för Härryda kommun 2022-2035 på lättläst svenska.
- Tydliggöra vad ”kommun”-begreppet står för i olika sammanhang ex. geografiskt område eller kommunkoncern
- 2021 hade Härryda kommun Sveriges näst bästa näringslivsklimat, kommunen har dessutom hög sysselsättning och väletablerade samarbeten med lokala företag. I kommunen finns många aktiva föreningar verksamma inom många sektorer av samhället. Också dessa utgör goda resurser för strategins förverkligande.
- Härryda kommuns vision är en viktig utgångspunkt i arbetet med hållbar utveckling. Visionen och ovanstående nulägesbild tillsammans med andra politiskt prioriterade frågor utöver Agenda 2030 som exempelvis näringsliv, det civila samhället, digitalisering och trygghet har påverkat prioriteringarna i programmet.
- Delaktighet – varför används det så många svåra ord?? Hur ska vi ungdomar kunna hänga med i resonemanget? Önskemål om att använda lättare svenska.
- Kan också vara bra att använda svåra ord, för då lär man sig svåra ord. Skicka med ordlista.
- Kan man få all information på engelska också?
- Viktig men svåra ord, öka transparensen. Man kanske ska använda lite mer lättförståeligt språk. Ungdomarna, tycker det är otydligt vad man menar. Alla förstår inte vad innebär. ”Ska det vara en kommun som alla ska vara delaktiga så kanske man ska skriva så att alla kan ta del av det”
- Lättläst och lättförståeligt, kanske finnas på flera språk så att fler kan ta del av det.
- Tillgänglighet för andra språk
- Svåra ord (som behöver förklaras i ordlista alt. skrivs om med andra ord): Fossilfria, transportslag, distribution, multifunktionella, (biologisk) mångfald, kompensationsåtgärder, integrera, infrastruktur, förvaltning, samverkan, transparens, civilsamhälle, välfärdssystemet, transportsystem, bostadsutbud, kompetensförsörjning, civilsamhälle

- En del ord kan behöva förklaras. Det kan dock göras som ordlista. Skolan kan också komma att jobba med programmet med förklaringar i takt med elevers utveckling och mognad.
- Under ”Styrning” står att programmet ska genomsyra verksamheterna. Bolaget föreslår att ordet “genomsyra” ersätts av ordet ”präglar”.
- Akademin omnämns ett flertal gånger, vilken akademi? Förtydliga, tack.
- För alla områdena bör man lägga till: “Det gör vi genom att:” lägg till exempelvis, eftersom det görs på massa andra olika sätt också.
- “att till 2035 skapa ett hållbart Härryda” Kommentar: att skapa en helt hållbar kommun är svårt, mer realistiskt med “mer hållbart” alt “bidra till”
- “utan att det sker på bekostnad av någon annans livskvalitet någon annanstans.” Kommentar väldigt stark skrivning...
- “Utöver detta syns också skillnader mellan kvinnor och män, flickor och pojkar bland annat vad gäller frågor som rör utbildning, inkomst, möjlighet till inflytande och psykisk ohälsa.” Kommentar, det finns de som inte definierar sig till något kön etc (hen, mm)
- “Uppföljningen av indikatorerna ska göras tillgänglig för invånare.”
Kommentar: Avses göra tillgänglig aktivt i de externa kanalerna elr endast att kunna dela på begäran/förfrågan?
- Språket behöver förenklas
- När man skriver orden stödja och främja så kan det tolkas olika. Vad menar vi?
- Kommunikation - rubriken byts till opinionsbildning. Ta bort ordet kunden

1.8. Layout

Följande remissinstanser har framfört synpunkter på området: LSUAB, Majoriteten, UR

- “Agenda 2030” Kommentar: nämns på flera ställen och är ramverket, kan vara bra med ex bild på de globala målen, koppling till respektive mål under resp område alt de utvalda målen
- För läsbarhet och tillgänglighet är det bra med bilder och varierande layout istället för sidor med bara löptext.
- Dokumentet behöver också följa regler för hur vi skriver dokument med datering och sidnumrering.
- “Härryda kommuns långsiktiga arbete för hållbarhet ska fokuseras kring nedanstående fem insatsområden.” Kommentar: Beskriv hur urval av insatsområden har gjort med koppling till de globala målen som nämns ovan. Det blir tydligare och lättare att tolka hur de hänger ihop och hur vi bidrar till

Agenda 2030, samma begreppsapparat elr koppling mellan underlättar. Kan räkna med ikonerna för respektive mål bredvid resp insatsrubrik.

- Bilden som visades på powerpointen kan gärna vara illustration i själva programmet. Den var bra och tydlig.

2. Synpunkter kopplat till insatsområden

2.1. Allmänt och saknas

Följande remissinstanser har framfört synpunkter på området: RFIO, UR, privatperson J

- Större tydlighet hur föreningar kan bidra till mål och insatser t.ex. genom systematiska arbetssätt i planarbetet. Ex. GIS-markera områden som föreningar får ”bevaka” där de vill ha synpunkter eller kan lämna information om området eller visa på nya områden som behöver föreningslokaler och -ytor.
- Mer om grönytor och skog
- Fler föreningar kan samverka om ex lokaler
- Öka mötesplatser där man umgås över generationer t.ex. gemensamma ställen att äta för äldre personer, barn i förskolan och skolan.
- Deponi för alla (i vår kommun)?
- 4H-gårdar
- Mer fokus på utveckling. T.ex. hur ser vi till att infrastrukturen utvecklas?
- Man kan sätta krav på företagen, att de ska bygga miljövänligt.
- Mer fokus på utveckling, infrastruktur,
- Sluta bygg dessa hemska höghus som stjäl luft o sikt o ljus från grannar.
- Bevara de små butikerna, med personligt bemötande, låt inte Wallenstam o Vorberg förstöra o bidra till butiksdöden o gentrifieringen med höga hyror o höghus...
- Vi saknar åtgärder kring klimat - biologisk mångfald och mat i remissförslaget, det bör absolut ingå, som det gjorde i tidigare version 2.0.

2.2. Demokrati och delaktighet

Följande remissinstanser har framfört synpunkter på området: RFIO, UR, Naturskyddsföreningen, Socialdemokraterna

- Förstärkt arbete kring inkludering
- De politiska partierna bör utmanas eftersom de har allt för få medlemmar att välja politiker från och de behövs för att vidga dialogen. Kanske ska det hållas

flera öppna möten kring väsentliga frågor vid sidan av kommunfullmäktige för ökad delaktighet. Enskilda partier kan inbjuda kring vissa frågor och det kan arrangeras debatter i viktiga frågor i programmet.

- Behöver vi fokusera så mycket på delaktighet? Vi har redan mycket delaktighet. Här har vi lite olika synpunkter i gruppen.
- Transparens – behöver förbättra sig i detta generellt. Behöver ha tydligare målsättning. T.ex. hur ökar vi transparensen?
- Hur nyttjar vi kompetens?
- Man ska förbättra likvärdigheten men det står ingenting om att höja lärande för hållbar utveckling generellt.
- Rättsbaserat arbetssätt – ett komplext begrepp, farhåga att den mänskliga faktorn inte kommer ha någon betydelse. Att man bara får det man har rätt till enligt papperet.
- Samordna viktiga dialoginsatser och organisera verksamheter så att transparens och delaktighet ökar. Här är vårt rika föreningsliv som engagerar mer än 50 % av befolkningen den viktigaste resursen.
- Det är positivt att invånare föreslås få större möjligheter att vara delaktiga i hållbarhetsarbetet. Vidare är det bra att ”Rusta invånare, näringsliv och civilsamhälle med kunskap om hållbar utveckling. Förbättra likvärdigheten i lärande för hållbar utveckling bland samtliga grundskolor:” Sista meningen (Förbättra likvärdighet....) kan förtydligas, vad menas?. Vad gäller Lärande för hållbar utveckling tycker vi att man kan höja nivån och certifiera all skolutbildning i kommunen med Grön flagg eller liknande.
- Ändra fjärde punkten till: Nyttja kompetens hos och samverka med invånare, skolor och övriga civilsamhället i utvecklingen av kommunen.
- Ändra femte punkten till: Rusta invånare, civilsamhälle och näringsliv med kunskap om hållbar utveckling. Här är förskola och skola en viktig resurs.
- Vi saknar en punkt i genomförandet som har med diskrimineringsgrund att göra som står i hit vill vi, men vi har inget förslag på formulering.

2.3. Klimatsmart och resurseffektiv

Följande remissinstanser har framfört synpunkter på området: RTD, RFIO, UR, privatperson H och J, Naturskyddsföreningen, HVAAB, HEAB, LSUAB, Majoritet, Vänsterpartiet, Socialdemokraterna, Miljöpartiet

- Tillsammans med invånare deras föreningar och företag bidrar Härryda kommun till ett resurs- och energieffektivt samhälle med minskade utsläpp och minskat avfall samt energismarta lösningar.
- 30% är ett lågt satt mål, inte så kännbart, ganska obefintlig effekt på miljön.

- Konkretisera: T.ex., minska behovet av transporter genom att och en konkret plan för det.
- Väl utbyggd laddning – var?
- Vem har ansvaret?
- Vi vill veta hur det gått hittills. Uppföljning? Hur långt har vi kommit nu? Nuvarande statistik?
- En klurig fråga är givetvis den om minskad konsumtion. Ska man ta hållbarhet/klimat behöver man dock inkludera ett resonemang kring Scope 3, dvs vilket ansvar kommunen tar för situationen där varor produceras. Det kommer in lite i syftesbeskrivningen men jag hade gärna sett lite mer av detta. Riktigt intressant med Konsumtionskompassen och möjlighet att gå ned på postnummer, på temat rättvis klimatomställning.
- utveckla befintlig järnväg så fler kan ta tåget mellan orterna i o utanför kommunen (Borås o Göteborg)
- Lagg ner bebyggandet av orörd vildmark i Landvetter Södra, kommer aldrig att bli en järnvägsstation där. Skog o mark behövs för klimatet.
- Sänk priset på kollektivresor, så alla kan åka. 75:- enkel väg är huvudlöst...
- Härryda kommun har hittills inte levt upp till sina målsättningar i Strategisk plan Agenda 2030 v.2 om att ligga i framkant i klimatarbetet. Tvärtom är kommunens insatser inom Klimat2030 för 2022 bland de svagaste i Göteborgsregionen och utsläppsminskningarna på ca 1-2%/år är långt ifrån tillräckliga. Vi anser att det aktuella läget för Härryda kommun i relation till forskarrådets och IPCCs senaste rapporter om allvaret och riskerna med passivitet måste synliggöras i programmet för att ge bättre tyngd till de åtgärder som krävs. Som läsare saknar man helt uppgifter om dagsläget och relationen till vilka utsläppsminskningar som är nödvändiga.
- I IPCC senaste rapport tas upp att forskning visar att invånares beteende och livsstil kan resultera i en kraftig minskning av växthusgasutsläppen och att dessa livsstilsförändringar även kan förbättra vår hälsa och vårt välbefinnande. Det krävs då att det finns resurser och infrastruktur (t.ex. för ökad cykling) för att befrämja detta. Detta bör tas upp tydligare i det Strategiska programmet...., t.ex. i relation till Klimat2030-målet att minska konsumtionsbaserade utsläpp med 30% till 2030.
- Kommentar. Vid planering är utsläppen noll men man rigger för förutsättningarna för framtida utsläpp när man planerar för byggnation och infrastruktur i nya detaljplaner mm
- Är transporter ex flyg med i mål 2? Eller har de lämnat det geografiska området?

- Har vi verifierade faktiska siffror för utsläpp av växthusgaser inom Härryda kommuns geografiska område 1990, samt konsumtionsbaserade utsläpp 2010? Är dessa siffror relevanta för vad vi ska göra för åtgärder?
- Matproduktionen nämns inte alls här trots att den enligt SLU står för 20-30% av våra klimatutsläpp. Lägg till matproduktionen som punkt och påverkansmöjligheten genom styrning av vilka råvaror det offentliga köper till sina verksamheter.
- Punkt 1: Fråga: Hur långt ifrån är vi i dagsläget från att som kommunkoncern vara klimatneutrala? Om vi ska vara det 2030. Vi vill att det står att vi är klimatneutrala till år 2030 och klimatpositiva till år 2035.
- Punkt 2: Kan man ha samma basår att utgå ifrån? Det borde gå att räkna om. Utsläppen av växthusgaser inom Härryda kommuns geografiska område har till år 2030 minskat med 80 procent sedan 1990 och konsumtionsbaserade utsläpp har minskat med 30 procent sedan 2010. Fram till 2035 har utsläppen av växthusgaserna minskat av ytterligare 30%.
- till av en fjärde punkt: Punkt 4: Härryda kommun arbetar aktivt med att förflytta resandet till klimatsmart resande.
- Under insatsområdet "Klimatsmart och resurseffektiv" bör punkt 2 under Hit vill vi bytas ut till "Utsläppen av växthusgaser inom Härryda kommuns geografiska område måste minska för att uppnå Parisavtalet, därför ska en koldioxidbudget upprättas som visar hur mycket våra utsläpp av växthusgaser skall minska varje år, inklusive de konsumtionsbaserade utsläppen."
- Punkt 3 Vid utbyggnad av laddinfrastruktur bör hänsyn tagas även till tillgänglighet/handikappanpassning.
- Hållbart resande – zon A?
- Glöm inte nära klimatet i det ära
- Samma pris på komposterbart som övriga sopor stimulerar inte att sortera rätt. En av grannkommunerna är komposterbart gratis.
- Härryda kommun kan bli först med att påverka affärer att ej ha klistermärken på frukten. Vem vill bita och äta plastlappen om den inte äts upp så hamnar den i komposten och kommer i jorden. Vi bör minska plasten.
- Kommunalt vatten och avlopp till alla
- Solenergi på alla nya byggnader
- Transporter till Göteborg behöver ställas om till tåg eller annat hållbart
- Pendling med andra fordon än bil behöver främjas. Elbilar blir vanligare men ännu går en stor del bilar på fossila bränslen. Bilar tar också plats. Samordna samåkning och/eller bilpooler. Anordna fler pendelparkeringar.
- Fler och bättre cykelbanor behövs, t.ex. mellan Mölnlycke och Landvetter. Verka för pendeltåg och påverka Västtrafik ytterligare för att minska taxan för buss. Härryda kommun borde tillhöra zon A.

- Anställda i kommunen ska i största mån undvika fossildrivna färdmedel i tjänsten.
- Kommunens varutransporter ska samordnas.
- Investera för energieffektiviseringar. Fjärrvärmens ska vara fossilfri. Kommunala byggnader ska förses med solceller och ha energisparmål. Man kan ha lokala småskaliga vindkraftverk.
- All upphandling av varor och tjänster ska prioritera klimathänsyn.
- Kommunen kan tillsammans med enskilda och föreningar organisera lån, byten, reparationer osv till exempel genom att upplåta lokaler och digitala plattformar.
- Kommunen har en skyldighet enligt Plan- och bygglagen att planera nybyggnation på ett klimatsäkert sätt. Kommunen har också planmonopol. Överlåt inte detaljplanerna åt markägare och byggexploatörer! Ta tillvara infrastruktur och bygg nära befintlig bebyggelse och kollektivtrafik. Detta också för att bevara naturvärden så långt som möjligt samt minimera transporter.
- Byggande och renovering ska ske energieffektivt och man bör minska användandet av betong och asfalt. Här ska kommunen ställa krav på byggbranschen och engagera privata fastighetsägare. Är det kommunala byggprojekt så gäller att kommunen ställer miljökrav vid upphandlingar.
- Kommunen kan verka för fler kolsänkor genom att till exempel införa biokol-kompostering och omvandla gräsmattor till ängsmarker, vilket också skulle gynna den biologiska mångfalden.
- Se till att de årliga utsläppsminskningarna bidrar till att uppnå Parisavtalets mål.
- Fråga: Använder kommunen livscykelanalyser i mer än hälften av tillfällena för att minska miljöpåverkan vid nybyggnationer, större ombyggnationer och renoveringar av kommunägda lokaler och bostäder? Kommunen svarade nej. Vi anser att livscykelanalyser är ett bra sätt att systematiskt minska miljöpåverkan och att det tydligare än nu (Främja byggnation med låg klimatpåverkan under hela livscykeln.....) bör ingå i programmet.
- Man nämner frågan om resurser och hållbar konsumtion och då är det viktigt att man kopplar detta till konkreta och nödvändiga åtgärder att vidta vid ex upphandlingar. Man kan också lyfta ytterligare konkreta exempel som att Härryda kommun ska använda återbrukade produkter och skapa förutsättningar för att olika produkter tillgängliggörs för andra på ett resurseffektivt sätt, att återbruksmaterial ska finnas tillgängligt i det gemensamma inköpssystemet och att särskilt miljöbelastande artiklar ersätts.
- ”Skapa förutsättningar för produktion och distribution av hållbar energi samt elektrifiering av industri och transporter genom bland annat väl utbyggd

laddinfrastruktur och produktion av solenergi i kommunen.” Här vill vi bara skicka med att det kan tolkas som att kommunen ska bygga laddinfrastruktur för industri och transporter. Vi kommer möjliggöra utbyggnad, genom t ex ett väldimensionerat elnät, men i de flesta fall kommer utbyggnaden att initieras och bekostas av externa parter som t ex snabbbladdare på OKQ8 vid flygplatsen eller laddning för tung trafik eller bussar.

- "produktion av solenergi i kommunen. " Kommentar Varför just produktion av solenergi? Det finns lagring av energi, produktion på annat sätt, köp och sälj av energi etc.
- Om man exemplifierar med ex Wendelstrands trä innovationscentrum kan man ha fler konkreta exempel. Ex lyfta det egna LS en hållbar stad från grunden i samverkan i ett konsortium, med nya samverkansformer etc. Götalandsbanan för regionalstågtrafik, Exploatörsdrivna detaljplaner, Etc
- Vi blir fler människor i Sverige, regionen och i kommunen vilket är en önskad tillväxt. Av fler människor blir konsekvensen fler transporter. Detta är en förutsättning för att livspusslet, samhället och service ska fungera. Alltså är exemplet med ”Minska behovet av transporter”, inte förenligt med vår tillväxtstrategi. Det är inte transporterna i sig som är problemet utan hur transporterna påverkar sin omgivning
- Exempel på insatser bör undvika att låsa fast vid ”tekniska lösningar” exempelvis solenergi och i stället hänvisa till funktion. Detta för att inte tankemässigt blockera oss mot forskning och innovationer inom olika områden.
- ”Minska behovet av transporter, öka effektiviteten i transportsystemet och främja hållbara fossilfria transportslag.” Irrelevant text (markerad). Ibland är det bättre för klimatet att t.ex. transportera mat som odlats effektivare än vår växtzon tillåter. Börja istället punkten med ”Öka effektiviteten...” osv.
- ”Stödja invånare och det lokala näringslivet i klimatomställningen genom att skapa goda förutsättningar för hållbara val.” Lägg till efter ”hållbara val”: ”och genom erforderlig styrning.”. Tänk på skylten ”Tomgångskörning max 1 minut”, vilka fler styrningar kan bli lika självklara?
- ”Skapa förutsättningar för produktion och distribution av hållbar energi samt elektrifiering av industri och transporter genom bland annat väl utbyggd laddinfrastruktur och produktion av solenergi i kommunen.” Elektrifiering är bra men det behövs fler parallella vägar till klimatneutralitet. Eftersom elektrifiering nämns: Förtydliga att biogas också är inkluderat i denna punkt som ”hållbar energi”. Biogas (metan) är en växthusgas med större klimatpåverkan än koldioxid och det avfall som ändå ruttar bör förädlas och nyttjas (bli fossilfritt koldioxidutsläpp) istället för att hamna i atmosfären. Biogas bör vara en del av det hållbara samhället. Flera kommuner i landet har

egen tillverkning t.ex. Nyköping. Detta är också en fråga om resiliens och vårt beroende av import av drivmedel.

2.4. Näringsliv och sysselsättning

Följande remissinstanser har framfört synpunkter på området: RFIO, UR, privatperson H, HVAAB, Socialdemokraterna, Miljöpartiet

- Kommer kommunen välja vilka företag som får etableras här?
- Svårt att sja om framtiden. Den demografiska utvecklingen ser ändå ljus ut (tror vi)
- ”Alla invånare arbetar, studerar eller har en ANNAN meningsfull sysselsättning”
- Härryda kommun är attraktivt för företag och har ett närings- och föreningsliv som är hållbart, konkurrenskraftigt och robust nog att klara konjunktursvängningar.
- Borde inte jobb ingå i listan? Om alla har en stabil ekonomi kan man lägga resurserna på andra saker. Det bidrar till mycket för om alla får jobb. Det leder ju det till att man lägga pengarna på skola eller göra det mer miljövänligt. Då kan man använda skattemedlen till annat.
- Hade gärna sett en punkt om att vi ska skapa entusiasm för arbete. Se till att göra arbetslivet lyckligare, det ska vara trevligt att arbeta i Härryda kommun.
- Hade gärna sett en lite djävare formuleringar under Näringsliv. Tex att vi vill attrahera företag som är bidrar till hållbar utveckling både vad gäller produkter och arbetssätt. Här bör etableringsarbetet pekas ut tydligare, för att hållbarhet ska bli ett selektionskriterium. Här behövs också fler kopplingar till de andra områdena, nu är det mest fokus på det sociala. Gärna också en tydlighet hur vi kan samverka med tex BRG om att skapa ett hållbart näringsliv, samt hur digitalisering kan skapa hållbarare företag.
- Hit vill vi: Punkt 2 ska vara punkt 1 och ha följande formulering:
Arbetslösheten minskar.
- Under insatsområde Näringsliv och sysselsättning noterar vi en avsaknad av hållbarhetsmål, dvs det finns ingen eller en väldigt låg ambitionsnivå för hur näringsliv och sysselsättning i Härryda kommun ska bli mer hållbart.
- Samverka med näringsliv och civilsamhälle för att minska utanförskap, ofrivillig ensamhet och missbruk, öka integrationen och minska ekonomisk utsatthet.
- Angående punkten ”Säkra kompetensförsörjningen”: Känns luddigt då kompetensförsörjningen lika gärna kan innebära att goda förutsättningar finns för pendling in och ut ur kommunen. Vidare går det att ifrågasätta vad

motverkande av stereotypiska yrkesval har för koppling till kompetensförsörjningen.

- Punkt 3: Skapa förutsättningar för arbete.
- Punkt 5: Skapa förutsättningar för regional livsmedelsförsörjning.

2.5. Robusta ekosystem och biologisk mångfald

Följande remissinstanser har framfört synpunkter på området: RTD, RFIO, UR, privatperson J och S, Naturskyddsföreningen, Majoriteteten, Socialdemokraterna, Miljöpartiet

- Tillsammans med näringsliv, föreningar och akademi främja innovation med fokus på fysisk planering för biologisk mångfald och ekosystemtjänster.
- Vilka är kompensationsåtgärderna? Vem inspekterar?
- Man kan inte göra skillnad på vissa växter och djur, behöver ta hänsyn till allt inom ekosystemet.
- Vilka miljöer har höga naturvärden?
- Skadliga kemikalier ska inte släppas ut överhuvudtaget?
- Vad prioriteras först av biologisk mångfald, klimatanpassning och rekreation?
- Rädda de sista jordbruksmarkerna i Mölnlycke, Bråta, Pixbo, Lahall o runt Rådasjön. Låt människor se djur o uppleva var maten kommer ifrån.
- Det saknas i förslaget konkreta mål på hur mycket natur som måste skyddas för att nå de övergripande hållbarhetsmålen. Idag är mindre än fyra procent av kommunens natur skyddad. FN:s mål ligger på 30-50 procent och det hållbarhetsstrategiska programmet bör givetvis ha samma målsättning.
- En kommunal naturskyddsfond bör inrättas och kommunen bör aktivt arbeta med att införa fler kommunala naturreservat.
- Den kommunalägda skogen bör i sin helhet användas för att nå klimat- och biologisk mångfaldsmålen. Något som Naturskyddsföreningen tidigare föreslagit (2019-10-30).
- Man måste i den fysiska planeringen arbeta för att minska arealen nyexploaterad naturyta. Expansionen i Göteborgsregionen i form av nyexploaterad naturyta, vilken kommunen är en del av, måste minimeras. Detta i syfte att minska negativ påverkan på klimat, ekosystem och biologisk mångfald.
- Idag finns hundratals kända och rödlistade och missgynnade arter i Härryda kommun. Dessa arter måste skyddas och deras miljöer säkerställas. Ökade inventeringar och kartläggningar av arterna måste göras.

- Nästan 90 procent av kommunens sjöar och vattendrag saknas ekologisk god status. Det krävs åtgärder av skydd och återställning av vattenmiljöer och deras funktion.
- Det behövs en snabb omställning av jord- och skogsbruk. Särskilt inom skogsbruket där ekosystemanpassade metoder som ej innefattar kalhyggen skall användas.
- För att klara hållbarhetsmålen krävs restaurering och återställning av många av kommunens ekosystem. Det gäller exempelvis naturskogar, betespåverkade skogar, svämpåverkade stränder, meandrande vattendrag, våtmarker med naturlig hydrologi, grova träd, död ved m.m. Ett särskilt skydds och återställningsprogram bör upprättas.
- Det finns utsläpp som påverkar vårt vatten som är minst lika viktigt som utsläpp i luft. Detta måste tydliggöras. Vi vill också påpeka att utsläpp till luft och vatten i första hand påverkar två olika insatsområden, ”Klimatsmart och resurseffektiv” respektive ”Robusta ekosystem och biologisk mångfald”. Avseende utsläpp i vatten kan det påverka ekosystem och det måste beskrivas.
- Bra formulerade målsättningar
- Punkt 3 Inventera och planera för sanering av invasiva arter för återskapande/bevarande av hållbar biologisk mångfald.
- Punkt 6 Inventera och sanera föroreningar av skadliga kemikalier som åsamkats under tid. Planera för återställande åtgärder.
- Bygg på höjden. Marken räcker inte till ”allt”.
- Robusta ekosystem är för övergripande
- Det är skönt att man vill behålla skogen
- Det pågår ett bra projekt för att inventera våtmarker. Fullfölj detta genom att återställa våtmarkerna.
- Kommunen ska inte avverka skog.
- ”Minska förlusten av biologisk mångfald vid fysisk planering genom kompensationsåtgärder och genom att skapa nya ekosystemtjänster på platsen. Integrera ekosystemtjänster i planprocessen.” Vi anser att det bör framgå att fysisk planering i första hand skall utgå från att göra så liten negativ inverkan på biologisk mångfald som möjligt. I sista hand kan kompensationsåtgärder utnyttjas. Det är oklart vad som menas med ”Integrera ekosystemtjänster i planprocessen.” Här bör det klargöras att värdet av ekosystemtjänster skall vägas in i beslutsprocessen.
- Lägga till: Inte bygga på jordbruksmark.
- Lägga till: Arbeta aktivt för att underlätta för pollinerande insekter.
- Punkt ett ändras till: ”Minska förlusten av biologisk mångfald vid fysisk planering genom att i första hand undvika påverkan (välja annan plats), i andra

hand minimera påverkan (genom skyddsåtgärder) eller i sista hand genom kompensationsåtgärder.”

- Punkt fem: Minska spridning av skadliga ... ändra till: Säkerställ att spridning av skadliga ... upphör.

2.6. Trygghet, hälsa och livsvillkor

Följande remissinstanser har framfört synpunkter på området: RTD, RFIO, UR, HVAAB, Majoriteten, Socialdemokraterna

- Hur skapar vi trygghet? Svårt att komma åt en upplevda vs den reella tryggheten. Skola och föreningar är viktiga här. Familj. Ordningsinsatser
- Invånares psykiska och fysiska hälsa är god och påverkbara skillnader mellan olika grupper i hälsa och levnadsvillkor minskar.
- Tydligare beskrivning av vilka tidiga insatser man ska sätta in?
- ”Bidra till ett transportsystem” – bidrar vi bara? Skapar vi inte den?
- Kan man skriva in att man ska motverka ojämlikhet ex vis mellan kön och mellan svensk- och utrikesfödda, för att förbättra den fysiska och psykiska hälsan, under ”Hit vill vi”?
- Hit vill vi: Punkt 2: vi vill ha en ändring till: Alla elever går ut grundskolan med behörighet till gymnasiet och fullföljer sin gymnasieutbildning.
- Hit vill vi: Punkt 3: ”Minskar” byts till minimeras.
- Punkt 6 Planera för hälsofrämjande aktiviteter med skapande av mötesplatser för alla åldrar med lätt tillgängliga redskap för utomhusgym, speciellt så att personer med funktionshinder lätt skall kunna använda dem.
- Elever som behöver stöd ska få det – inte bara de som behöver det mest
- Hur kan vi styra boende så att hälsan ”utjämnas”. Planering?
- Vi får inte glömma den psykiska hälsan
- Vi hittade inte heller någon klok skrivning kring vad en goda bostad betyder för hållbarheten och hälsan.
- Antalet elever i kommunens skolor ska vara max 20/klass
- Utveckla skolans kompensatoriska uppdrag med riktat stöd till de elever som behöver det mest. Min kommentar: Det finns inget vetenskapligt stöd för att riktade insatser till den som halkat efter har effekt. Ökade insatser måste avses alla. Lyfta alla, då lyfter man dem som ”är efter!”
- investera i tidiga insatser för att främja god hälsa och minska risken för ökade framtida kostnader (belastningar på) i välfärdssystemet. Min kommentar: Jag tycker att kostnad är fel uttryck. Det är ju effekter på hälsa och välbefinnande som avses. Det kan leda till kostnader, men i första hand ohälsa och utanförskap. Det som kostar pengar i välfärdssystemen är i första hand

ohälsa/sociala problem bland barn och äldre. Bland barnen är det dysfunktionella föräldrar, fattigdom och missbruk som ger dessa effekter. Bland äldre är det dålig kost, låg fysisk aktivitet, ofrivillig ensamhet och missbruk huvudsakligen av alkohol.

- Kanske kan ha mindre grupper på skolor för att alla ska få en likvärdig utbildning, gynnas långsiktigt.
- Särskilda undervisningsklasser på fler skolor ger mer likvärdig utbildning och bidrar långsiktigt till bättre utbildning och ekonomi senare i livet.
- Satsa på mindre klasser så att alla känner sig sedda och får bättre utbildning
- Angående delen om att motverka våld i det offentliga rummet: Enbart i det offentliga rummet? Motverka våld i samhället generellt sätt vore mer övergripande. Och inkluderas inte hedersrelaterat våld i begreppet våld? Förslagsvis ingår förtryck i meningen innan.
- ”Hit vill vi - Alla elever går ut grundskolan med behörighet till yrkesförberedande program och fullföljer sin gymnasieutbildning.”. Syftningsfel, eller är det verkligen kommunens mål? Vi delar inte den uppfattningen. Vi föreslår i stället följande ändring av punkten till ”Alla elever går ut grundskolan med gymnasiebehörighet och fullföljer sin utbildning.”.
- Bra punkter